

Svenska djur och åländska människor?

En jämförande analys av handlingar i gropkeramiska lerfigurinmaterial med
förekomst av både antropomorfer och zoomorfer

Tilda Notsten

Handledare: Mikael Fauvelle

ARKK04 – Kandidatuppsats i arkeologi

Institutionen för arkeologi och antikens historia

Lunds universitet, HT25

Abstract

This essay intended to analyze and compare assemblages of both anthropomorphic and zoomorphic clay figurines of Pitted Ware Culture settlements in order to gain insight into how these two types of figurines were handled in comparison to each other in these particular, less common contexts. The compared aspects included quantities of the motifs, fragmentation and find context. Through comparison of these aspects in four such materials, from Tråsättra, Fräkenrönningen, Fagervik and Jettböle, and with the utilization of practice theory, further questions could be asked about interactions between the figurine assemblages, and whether these could be ascribed to a common way of use in relation to the present motifs. The extensive fragmentation and general distribution of figurines in the cultural layers were interpreted as a shared, and perhaps normative, approach as to how the figurines should be handled regardless of the motif. The more specific similarities between the anthropomorph-dominated assemblages, as shown in figurine finds of primarily anthropomorphs in connection with distinct archaeological features, suggest that particularly the mobile anthropomorphs play a crucial role in reproducing more limited and specific social structures regarding the figurines. Consequently, the zoomorphs are proposed to remain a stationary and local matter, which could have given the zoomorph-dominated assemblages more average characteristics in relation to the understanding of the total figurine material.

Keywords:

Mellanneolitikum, Gropkeramiska lerfiguriner, Tråsättra, Fräkenrönningen, Fagervik, Jettböle II, Antropomorf, Zoomorf, Handlingsteori

Omslagsbild

Antropomorf (t.v.) och zoomorf (t.h.) figurin. Ej i skala.

Foton: Niclas Björck, Arkeologerna/SHM ([Björck, Artursson & Lindberg 2020:134, 139](#)).

CC BY 2.5 SE. Bilderna har beskurits och sammanfogats.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
1.1 Syfte & frågeställningar.....	4
1.2 Bakgrund.....	5
1.2.1 Gropkeramiska lerfiguriner.....	7
1.2.1.1 <i>Antropomorft, zoomorft, eller mittemellan?</i>	10
1.3 Teoretisk infallsvinkel.....	11
1.3.1 Begrepp.....	13
1.4 Material, metod & avgränsningar.....	14
1.4.1 Material.....	14
1.4.2 Metod.....	14
1.4.3 Urval och avgränsningar.....	15
1.4.3.1 <i>Statistiskt underlag</i>	16
1.5 Källkritik.....	17
2. Analys & resultat.....	19
2.1 Materialsammanställning: Boplatserna och figurinerna.....	19
2.1.1 Fagervik (L2012:7296).....	20
2.1.2 Fräkenrönningen (L1950:5322).....	21
2.1.3 Tråsättra (L2013:7729).....	23
2.1.4 Jettböle II (Jo. 14.1).....	24
2.2 Jämförelse av boplatsernas figurinmaterial.....	26
2.2.1 Kvantitet: Figuriner och motiv.....	26
2.2.2 Fragmentering.....	28
2.2.3 Fyndkontext.....	29
2.2.4 Sammantagna mönster.....	31
2.3 Tolkning: Handlingar genom figurinmaterialen.....	32
3. Diskussion.....	35
3.1 Materialets och metodens påverkan.....	36
3.2 I relation till resterande figurinmaterial.....	38
3.3 Slutsatser.....	40
Källförteckning.....	42

1. Inledning

I över hundra år har gropkeramiska lerfiguriner grävts upp och tolkats. Efter de tidigaste fynden av två älgfiguriner i Åloppe, Uppland (Almgren 1907) och uppemot ett hundratal människoliknande fragment i Jettböle, Åland (Cederhvarf 1912), så har det totala antalet gropkeramiska boplatser med figurinfynd uppstigit till 46 stycken. Dessa boplatser uppträder längs södra Skandinavien Östersjökust, men är anmärkningsvärt koncentrerade i Mälardalen med omnejd, och på Åland (Lindström 2024:4, 16-20). Detta fyndmaterial, som sammanställs och benämns i sin helhet som *gropkeramiska lerfiguriner*, indelas konventionellt i två kategorier: antropomorfa (människoliknande) och zoomorfa (djurliknande), en klassifikation som tudelar både fyndbeskrivningar och förståelsen av materialet.

Dessa kategorier är mycket framträdande inom forskningen och för den nuvarande förståelsen av lerfigurinerna. Särskilt tydlig blir distinktionen i jämförandet av det svenska fastlandets och Ålands figurinmaterial, då det förstnämnda fram till nyligen var kraftigt dominerat av zoomorfa motiv, medan tolkningarna av de åländska figurinerna nästintill enbart avser antropomorfa motiv (Lindström 2024, Bilaga 1; Cederhvarf 1912:8; Stora 2001:49-51). När en utgrävning av en gropkeramisk boplatz i Tråsättra (Uppland) år 2016 resulterade i fynden av över 300 figurindelar, varav drygt 200 tolkades vara av antropomorf karaktär, framkom en ny bild av det svenska fastlandets figurinmaterial (Björck, Artursson & Lindberg 2020:120-122). Fyndet har därefter uppmärksammats och bidragit till vidare analyser av utseendemässiga likheter och skillnader mellan figuriner över det stora område där de förekommer (Lindström 2024a; Lundkvist 2024; Artursson, Björck & Lindberg 2023), samt spatiala kopplingar mellan främst det svenska och åländska figurinmaterialet (Fauvelle et al. 2025; Björck, Artursson & Lindberg 2020).

Tolkningarna av figurinernas innebörd och utformning är många. Dock utkom de första större sammanställande verket avseende materialets morfologi och kronologi först förra året (Lindström 2024a). Genom detta verk uppenbarades för mig två saker: (1) Den generella bristen av en samlad förståelse för hela materialet, vilken Lindström behjälpligt motarbetat, och (2) att förekomsten av de båda motivtyperna inom samma lokal inte undersökts i någon vidare utsträckning. Är dessa material likartade? Medan de utseendemässiga likheterna mellan olika figuriner i stor omfattning redan har analyserats och diskuterats, då oftast tudelat mellan motivtyperna, så har recenta proveniensstudier av figurinerna möjliggjort för ny

kunskap om relationer mellan olika platser där de förekommer. Därför ämnar denna uppsats att analysera och jämföra hanterandet av figurer på olika gropteramiska boplatser med både antropomorfer och zoomorfer, utifrån andra aspekter av figurinerna än deras fysiska utformning. Genom en analys av förhållanden mellan motiven kan vidare frågor om varför det gropteramiska lerfigurinmaterialet på dessa platser ser ut som det gör ställas, och på så sätt bidra till ett närmande av de möjligen relaterade handlingarna som gett upphov till respektive boplatser figurinsammansättning.

1.1 Syfte & frågeställningar

Målet med uppsatsen är att undersöka och jämföra förhållanden i figurinmaterial från gropteramiska boplatser där *antropomorfa* och *zoomorfa* lerfigurer uppträder tillsammans. Detta för att få insikt i hur figurinerna av de två motivtyperna har hanterats på dessa platser och jämförbarheten däremellan. Analysen har sin utgångspunkt i figurinernas antal, fragmentering och fyndkontexter, förstådda som direkta följder av dåtida handlingar som påverkat materialet. Genom att jämföra likheter och skillnader i materialen blir det även möjligt att ställa frågor om samband mellan de handlingar som bidragit till dessa förhållanden, för en bättre helhetsförståelse av förbindelser mellan figurinerna. Studien har sin utgångspunkt i fyra gropteramiska boplatser, varav tre i Sverige (Tråsättra, Fräkenrönningen, Fagervik) och en på Åland (Jettböle II).

Utifrån ovanstående har följande frågeställningar formulerats:

- [1] Finns det ett mönster i kvantitet, fragmentering och fyndkontext mellan Tråsättras, Fräkenrönningens, Fagerviks och Jettböles antropomorfa och zoomorfa figurinmaterial?
 - ↳ [1a] Är likheterna större mellan vissa material än andra i dessa avseenden?
- [2] Hur kan de undersökta förhållandena mellan boplatsernas figurer i [1] och [1a] tolkas utifrån ett handlingsteoretiskt perspektiv?

1.2 Bakgrund

Under hela mellanneolitikum (ca 3300-2300 BCE), men troligtvis från 3400 BCE till 2200 BCE, förekom det som idag kallas gropkeramisk kultur (GRK) (Iversen, Philippsen & Persson 2021). Parallellt i tid med den jordbrukande trattbägarkulturen och senare stridsyxekulturen i Sverige utbreder sig GRK med sedentära och semi-sedentära lokaler längs med den svenska kusten mot Östersjön, inklusive Skåne, upp till Hälsingland, samt på Åland, Öland och Gotland (*Figur 1*). Trots påvisade frekventa interaktioner med samtida jordbrukare karakteriseras kunskapen om gropkeramiker av jägar-samlar-strategier, en generell kustnära livsstil och maritim teknologi (Lindström 2024a:1; Artursson, Björck & Lindberg 2023:91-92, 113; Malmer 2002:97-116; Fauvelle et al. 2024). Samtidigt påträffas boplatser med gropkeramisk materiell kultur i viss utsträckning i västra Finland, samt omdebatterat i Danmark, södra Norge och västra Sverige (Svizzero 2015:333). I Finland, inklusive Åland, förhöll sig gropkeramikerna även till samtida kamkeramiska grupper, vilka beskrivs ha haft liknande försörjning som GRK (Malmer 2002:101, 117-121; Carlsson 2011:6). Genom förmodade flintanätverk över Skandinaviens södra halva kan de gropkeramiska grupperna under lång tid ha upprätthållit långväga kontakter med varandra (Iversen, Philippsen & Persson 2021:64-65). Samtidigt visar en förhållandevis nypublicerad strontiumanalys på rörelser mellan gropkeramiska lokaler på Gotland och Åland (Boethius et al. 2024).

Figur 1. Karta över den gropkeramiska kulturens utbredning i Sverige och på Åland. De gula fälten avser områden där gropkeramikerna uppträder ensamma, medan röda fält indikerar kontaktområden med trattbägarkultur. Rosa fält avser endast trattbägarkultur. (Fauvelle et al. 2025:2, CC BY 4.0) Bilden har beskurits.

I relation till den totala gropkeramiska utbredningen är det dock nämnvärt att lerfigurinerna i fråga är ett geografiskt begränsat fenomen. Medan de 46 figurinförande boplatserna sammantaget har givits dateringar som tillsammans innefattar hela mellaneneolitikum (Lindström 2024a:16-18, 102), så påträffas denna föremålskategori endast längs den dåtida Östersjökusten, inklusive Åland och Gotland, i den östra delen av kulturgrupperingens utbredning. Denna spridning exkluderar Skåne, och har sin sydligaste förekomst vid boplatserna Siretorp i sydvästra Blekinge (Bagge & Kjellmark 1939; Lindström 2024a:20). Därefter uppträder norrut ett markant område med en avsaknad av figurer längs majoriteten av den resterande östkusten i Götaland, för att sedan åter påträffas i norra Östergötland. Det främsta utbredningsområdet för figurinerna omfattar en region från boplatserna Fagervik och Åby i Östergötland till Fräkenrönningen och Södra Mårtsbo i Gästrikland, men innefattar en särskild koncentration längs Mälardalens kust (Lindström 2024a:16-20, 98-100). Med undantag för det stora och till största delen antropomorfa materialet från Tråsättra är resterande lerfigurer från det svenska fastlandets 30-tal figurinförande boplatser främst zoomorfa (Artursson, Björck & Lindberg 2023:130; Lindström 2024a:98). Detta står både i likhet och kontrast till figurinfyndigheterna på Åland, vilka dels också utgörs av en stor mängd (100+) figurinfragment, men likaså tolkas domineras eller helt utgörs av antropomorfa motiv (Storå 2001:49-51; Gill 2003:160). Medan figurinboplatserna på det svenska fastlandet är mångtaliga så är det åländska materialet dock endast fördelat mellan sju boplatser (Lindström 2024a, Bilaga 1). Ett tiotal figurer påträffas även på Gotland, fördelade över fem boplatser, däribland Ire och Ajvide. Nämnvärt är att dessa uteslutande tolkas vara zoomorfa (Janzon 1983; Lindström 2024, Bilaga 1).

Över det totala figurinförande området varierar antalet figurer per boplatser mellan enstaka och hundratal, men är vanligen färre än 10 stycken (Lindström 2024a:16-18). För tydlighetens skull bör det även poängteras att inte samtliga gropkeramiska boplatser inom ovan nämnda områden har figurinfynd, utan endast en andel. Alltså är figurinförekomsterna till synes oregelbundet fördelade. För en närmare fullständig katalog av figurinernas kvantitativa och motivmässiga fördelning över gropkeramiska boplatser, se *Bilaga 1* i Lindström (2024a).

1.2.1 Gropkeramiska lerfiguriner

De centimeterstora figurinerna utgör ett stort fyndmaterial, bestående av åtminstone 660 enskilda artefakter (Lindström 2024a:16-18, 66). Över 100 års forskningshistorik har medfört att tolkningarna och diskussionerna av figurinerna är mångtaliga, ibland boplatsspecifika och ibland mer generella för figurinmaterialet. I detta kapitel följer en redogörelse för de centrala ämnes- och analysområdena för gropkeramiska lerfiguriner, och ett urval av verk inom dessa, som anses vara väsentliga för studien. Genomgående för så gott som samtliga studier är kategoriseringen av figurinmaterialet i de två dominerande motivtyperna *antropomorf* och *zoomorf*. Undantag diskuteras under 1.4.3.1 *Statistiskt underlag*.

Endast i begränsad utsträckning har synteser och övergripande analyser av lerfigurinerna utförts. Senast utkom Lindströms (2024a) omfattande verk i syfte att belysa relationer mellan djur och människor inom kulturen, och undersökte därigenom morfologiska och kronologiska skillnader i figurinmaterialet. Detta genom att ställa de två motivtyperna mot varandra. Överlag belystes en övergripande homogenitet i utformningen av de figuriner som generellt benämns antropomorfer (se *Figur 2*), medan kategorin zoomorfer präglades av en stor utseendemässig vaghet och variation (Lindström 2024a:82-84, 171-173). Samtidigt noteras antropomorferna generellt förekomma i större mängder per lokal än zoomorferna. Ett kronologiskt förhållande mellan motivtyperna uttolkas också, där zoomorferna generellt betraktas vara ett äldre fenomen (MNA), för att sedan med uppkomsten av antropomorfer samexistera och ha sin allmänna tyngdpunkt under MNB (Lindström 2024a:103-105). Avseende figuriners spatiala fördelning uppmärksammas inte bara den antropomorfa koncentrationen över östra Mälardalen och Åland, utan även den mer småskaliga utbredningen inom boplatser. Den absoluta majoriteten, gällande både antropomorfer och zoomorfer, påträffas utspridda i kulturlager på boplatserna, och mer sällan i anknytning till någon form av anläggning. Genom detta poängteras bristen av koppling till typiska "rituella" kontexter, och möjligheten att figurinerna spelat en mer allmän, kanske vardaglig, roll inom respektive boplatser (Lindström 2024a:99, 115-116).

Det är dock nämnvärt att Bozena Wyszomirska redan år 1984 gjorde en första större sammanställning av gropkeramiska, och likaså kamkeramiska figuriner, i olika material. Detta i syfte att undersöka samband mellan kulturgrupperna. En av de centrala slutsatserna avser indikationer på förbindelser särskilt mellan Sverige och Finland med grund i både

antropomorfernas och zoomorfernas likheter, inkluderat det kamkeramiska materialet (Wyszomirska 1984:203). I likhet med detta förekommer flera uppfattningar om, både tidigare och senare, om geografiska korrelationer och influenser för materialet. Redan under utgrävningarna av Jettböle påpekades en korrelation mellan Åland och det svenska fastlandet, samt möjliga utseendemässiga influenser från södra Europa (Cederhvarf 1912:9-10). Den rådande generella uppfattningen om förbindelser och influenser i figurinmaterialet skulle snarare avse den mellan gropkeramiska områden och kamkeramiska områden österut, med hänsyn till vissa morfologiska skillnader (Lindström 2024a:104; Gill 2003:157; Nunez 1986).

Figur 2. Ett urval av antropomorfa (ovan) och zoomorfa (nedan) figuriner från Tråsättra. Skala i bild. Foto: Niclas Björck, Arkeologerna ([Fauvelle et al. 2025:3](#), CC BY 4.0).

Med dessa uppfattade likheter i materialet, särskilt mellan de mer homogent utformade antropomorferna, har proveniensanalyser av figuriner väckt intresse. Dels har en antropomorf figurin från Glamilders (Åland) identifierats ha troligt icke-åländskt ursprung (Brorsson, Lucenius & Stenbäck 2019:62). Huvudsakligen gäller dessa analyser dock det omfattande materialet från Tråsättra, där det i samband med rapporten publicerades en ICP-analys av nio antropomorfa figurinfragment, varav två bedömdes vara av icke-lokalt och mest troligt åländskt ursprung. Ett av fragmentens leror kan med större säkerhet härledas till Fasta Åland, och möjligen boplatsen Stockmyra (Björck, Artursson & Lindberg 2020, Bilaga 13). Detta har senare nyanserats med ytterligare analys på 39 av Tråsättrafigurinerna, både antropomorfa och zoomorfa. Samtliga zoomorfer och majoriteten av antropomorferna inkluderade i studien visades ha lokalt ursprung, medan nio av studiens antropomorfer visade på icke-lokal proveniens med troliga anor i eller nära lokalerna Stockmyra och Glamilders (Åland), Åby (Östergötland), Norvik (Södermanland) och Ajvide (Gotland). Denna anknutna spridning av figuriner tolkades kunna tyda på ett kontaktnätverk med runt 400 kilometers räckvidd, samt en distinktion mellan bruket av de antropomorfa respektive zoomorfa figurinerna. Det menas att zoomorferna därigenom kan ha haft en daglig rituell funktion på respektive boplat, medan antropomorferna kan ha brukats som produkter i en rituellt baserad ekonomi, som prestigeföremål eller allmänt i interaktioner med “utgrupper”, alternativt tagits i räder (Fauvelle et al. 2025).

Samtidigt förekommer det sedan tidigare uppfattningar, som fortfarande är aktuella inom fältet, om en enhetlighet inom det figurinförande gropkeramiska området baserat på figurinernas utseendemässiga likheter. Dessa gäller främst idén om en gemensam bildvärld, och därigenom en delad kosmologi, vilket gett flera tolkningar av materialets innebörd och funktion en rituell och/eller religiös prägel (Björck 2011:19; Wyszomirska 1984:204; Björck, Artursson & Lindberg 2020:207). Huvudsakligen lyfts tolkningar om att de zoomorfa figurinerna representerar och nyttjas inom ramarna för jaktmagiska, animistiska, eller totemistiska aktiviteter, där djursymbolik, djur, och människans relation till dessa ges en särskild roll i världsuppfattningen. Det menas att detta kan styrkas av inklusionen av djur, levande som döda, i vad som förstås som rituella sammanhang på gropkeramiska platser (Gill 2003:152-160; Björck 2011:19-20; Lindström 2024a:49). Vid sidan av detta tolkas de antropomorfa figurinerna som “idoler”, likt gudabilder, alternativt som verktyg eller symboler för schamanism (Lindström 2024a:26-27; Björck, Artursson & Lindberg 2020:16). Samtidigt börjar det även förespråkas mer relationella och materialitetsbetonande tolkningar

av figurinerna, bortom de representativa, där de kan förstås agera i samspel med de dåtida människorna (Lindström 2024a; 2024b; Lindström & Solfeldt 2024).

Medan tolkningarna av antropomorfer och zoomorfer i stort är åtskilda, och att en generell distinktion ofta görs för bruket av dessa (Lindström 2024a:171-173; Fauvelle et al. 2025:9), är det ett faktum att de oftast påträffas i jämförbara kontexter, och stundvis tillsammans. Även en anmärkningsvärd fragmentering av såväl antropomorft som zoomorft material kan lyftas som en gemensam nämnare, och har av vissa tolkats som en avsiktlig handling inom ett, möjligen rituellt, bruk av alla typer av figurer (Götherström, Stenbäck & Storå 2002:63-64; Gill 2003:159; Björck, Artursson & Lindberg 2020:122). Detta till trots så har den gemensamma förekomsten av antropomorfa och zoomorfa figurer, samt utsträckningen av denna, inte utgjort ett fokusområde för forskningsfältet och skulle genom vidare studier kunna bidra till en bättre helhetsförståelse av det gropkeramiska figurinmaterialet.

1.2.1.1 Antropomorft, zoomorft, eller mittemellan?

Medan de kategoriska begreppen *antropomorf* (människoliknande) och *zoomorf* (djurliknande), idag är dominerande inom forskningen om figurinerna så är det mycket nämnvärt att dessa begrepp, och tydandet av figurinernas motiv i sig, är omdiskuterade. Gemensamt för de antropomorfa och zoomorfa figurinerna är att de ofta upplevs som vagt (d.v.s. saknar tydligt definierbara detaljer) och/eller mångtydigt utformade, och kan exempelvis uppfattas föreställa både en människa och ett djur på samma gång, eller ett slags mellanting (Lindström 2024a:83; Gill 2003:160; Storå 2001:50-51). Denna "svårlästhet" kan tänkas reflekteras i att figurinerna vanligen benämns just antropomorfa istället för människoavbildningar och zoomorfa istället för djuravbildningar.

Tidigt i forskningen etablerades ett länge ihållande förhållningssätt till figurinerna där tolkningen av motiv utgick ifrån att taxonomiskt eller morfologiskt bestämma vad de kunde tänkas *föreställa*. Detta illustreras exempelvis av Cederhvarfs (1912:8) utseendemässiga tolkning av Jettbölefigurer som sälar och älgar, samt av Wyszomirskas (1984:238) katalogisering av materialet efter olika djurarter (inkl. människa) eller obestämda fyrfotingar. Med grund i artbestämning så förekommer det även försök att korrelera de uttolkade djurarterna i figurinerna med det osteologiska materialet på respektive boplat, eller med den dåtida lokala faunan (Björck, Artursson & Lindberg 2020:224). Samtidigt förekommer även

viss kategorisering av antropomorfa figuriner efter uppfattat biologiskt kön (Lindström 2024a:66). Dessa underindelningar har dock under de senaste årtiondena av flera kritiserats. Dels kan det menas att många figuriner är för odetaljerade i sin utformning för att artbestämningen inte ska framstå som godtycklig, särskilt då en och samma figurin av olika forskare kan tolkas föreställa olika djur. Dels påpekas det att materialet avsiktligt kan vara mångtydigt utformat för att föreställa flera saker samtidigt (Gill 2003:159-161; Storå 2001:48-51; Björck, Artursson & Lindberg 2020:147).

Samtidigt förekommer även diskussioner av den nu allmänna och framträdande indelningen antropomorf/zoomorf, och en önskan att möta hela figurinmaterialet på samma sätt för att bättre förstå det i sin helhet (Lindström 2024a:66-67). Det är trots allt viktigt att förstå att de nutida klassificeringar av figurinerna inte nödvändigtvis behöver spegla dåtida meningar i materialet. Dock är dessa övergripande indelningar mycket svåra att frångå i forskningen. Medan vissa tolkningar är mer djupgående och diskuterar mångtydighet, och andra publikationer endast kategoriserar figurinerna efter en av två typer, så är det ett faktum att indelningen antropomorf/zoomorf präglar den nuvarande förståelsen av figurinerna, även där mångtydighet diskuteras. Med kategoriseringen som utgångspunkt, och viljan att bemöta figurinmaterialets motiv likvärdigt, så är det därför av intresse att få insikt i hur antropomorferna och zoomorferna faktiskt förhåller sig till varandra, både spatialt och i hur de hanterats.

1.3 Teoretisk infallsvinkel

Det råder ännu osäkerhet kring varför det gropperamiska lerfigurinmaterialet ser ut som det gör, och likaså kring respektive boplats unika figurinsammansättning. Utan en övergripande kontextuell förståelse kan det därför också anses vara svårt att komma åt de dåtida innebörderna och meningarna i materialet, och hur dessa kan korrelera mellan platser. Däremot kan det argumenteras att det arkeologiska materialets beskaffenhet ger en direkt koppling till dåtida handlingar då artefakterna och deras fyndkontexter är följder av det mänskliga hanterandet av dessa (Berggren & Nilsson Stutz 2010:26-27, 48). På så sätt kan studiens fokus läggas på de faktiska handlingarna som gett upphov till det undersökta materialet, både i kontrast och komplement till analyserna och diskussionerna om figurinernas möjliga innebörder.

För förståelsen och analysen av materialet kommer uppsatsen därför att utgå ifrån ett handlingsteoretiskt perspektiv, vilket har sin grund i Pierre Bourdieus (1977) antropologiska ramverk för detta. I applikationen av handlingsteori inom det arkeologiska fältet, med grunden i interaktioner mellan aktörer och diverse sociala strukturer, är perspektivet mångfacetterat (Robb 2010:497; Harris & Cipolla 2017:38-39). För att inte bara kunna närma sig det dåtida hanterandet av figurinerna, utan även möjliga samband eller relationer i detta agerande, så kommer uppsatsen även specifikt att beröra de aspekter av teoribildningen som avser social reproduktion i samspel med strukturer, något som även Giddens (1984) strukturationsteori bidragit till att utveckla. Med Hodders (1982; 1992) tillämpning av teorin på arkeologiska material uppmärksammas de dåtida handlingarnas roll i att skapa och reproducera strukturer och föreställningar, vilket i sin tur kan betraktas ha samma inverkan på själva agerandet. Genom att därigenom förstå materiell kultur, i detta fallet lerfigurinerna, som materialiserade handlingar (Berggren & Nilsson Stutz 2010:27) så bör artefakterna alltså kunna förstås som en följd av ett dialektiskt samspel mellan hanterandet av dessa och de normer och strukturer som har inverkan på handlingarna. På så sätt får figurinerna även en aktiv roll som medskapare i de sociala och kulturella sammanhang där de uppträder (Harris & Cipolla 2017:39).

Centralt för uppsatsen blir således att figurinerna och deras undersökta aspekter (mängd, fragmenteringsgrad och fyndkontext) kommer att förstås som följden av en rad handlingar i analysen (Berggren & Nilsson Stutz 2010:27), vilka både påverkar och påverkas av strukturerande föreställningar om hur dessa bör hanteras. Dessa handlingar är grunden till att figurinerna förekommer i särskilda mängder och har en viss utformning, och således idag även tolkas vara *antropomorfa* eller *zoomorfa*. På samma sätt har detta agerande resulterat i att figurinerna påträffas i särskilda fyndkontexter, och gett upphov till särskilda förhållanden på särskilda platser. I jämförandet av materialen och analysen av samband däremellan är det alltså hanterandet av figurinerna och relationerna mellan dessa ageranden som står i centrum, och inte de samhällsstrukturer och ideologier som de kan tänkas representera.

Genom att analysera och tolka handlingarna som anses materialiseras i figurinerna blir det då även möjligt att söka efter samband bland dessa, vilket här tolkas illustreras av likheter och skillnader mellan figurinmaterialen på respektive boplat. I en tillämpning av handlingsteori på ett gotländskt, gropkeramiskt boplatmaterial når Anna-Carin Andersson (2015:305) slutsatsen att denna teoretiska infallsvinkel kan bidra till att synliggöra "immateriella

relationer” och praktiker, vilket här kan avse de kontaktnätverk eller bekantskaper som kan ligga till grund för mer övergripande strukturer i materialet, och då även möjligheten för reproduktionen av gemensamma normer och föreställningar genom interaktion. En insikt i hur figurinerna hanterats på olika platser skulle kunna bidra till ytterligare helhetsförståelse av materialet, i komplement till studier av figurinernas motiv och dess geografiska korrelationer. Det är dock nämnvärt att analysen inte har för avsikt att kategorisera handlingarna bakom materialet, genom att exempelvis benämna dessa som handel eller rituell praktik, utan snarare att försöka begripa de handlingar som har utförts för att materialet ska se ut som det gör på respektive plats. Denna avgränsning görs utifrån Berggren & Nilsson Stutz (2010:47) resonemang om att kategoriseringen, vilken görs i nutid, inte nödvändigtvis behövs för att komma åt det som praktiskt utförts för att artefakterna ska se ut som de gör. Figurinerna kan, exempelvis, argumenteras ha fragmenterats som del av deras användning, oavsett om detta gjorts inom ramen för rituell praktik eller ej.

1.3.1 Begrepp

I uppsatsen förekommer några viktiga begrepp som är värda att omnämna. Detta för att klargöra vilka definitioner som avses när dessa ord används. I studiens centrum står begreppen och kategorierna *antropomorfer* och *zoomorfer*, vilka diskuterades i 1.2.1.1 *Antropomorf, zoomorf, eller mittemellan?* ovan. Dessa begrepp används med grund i den generellt upplevda distinktionen i figurinmaterialet mellan dessa två kategorier. Där antropomorf och zoomorf påträffas i uppsatsen definieras de då som *människoliknande* respektive *djurliknande*.

Samtidigt utgår studien också utifrån de groppkeramiska *boplatser* där figuriner påträffas. Det är nämnvärt att de groppkeramiska lokalernas karaktär och boplatzbegreppet inom fältet har varit mycket omdiskuterade, där föremål som figuriner och en viss avsaknad av spår av bostäder har medfört en önskan att förstå vissa lokaler som speciella samlingsplatser, exempelvis för hanterandet av döda, istället för bosättningar (Lindström 2024a:6-7; Gill 2003:109-119, 134). Dock används denna benämning både i publikationerna om respektive analyserad lokal, samt om samtliga 46 figurinförande platser av Lindström (2024a). Då Lindströms sammanställning av groppkeramiskt figurinmaterial kommer att vara fundamental för uppsatsen, samt överensstämmer med flertalet andra benämningar av platserna, så utgår studien från den avgränsning som där görs. Lindströms (2024a:6) definition av *boplatser* utgår

från en långvarig vistelse på platsen, vilket bedömts genom förekomsten av stora mängder föremål, såsom keramik, avslag och ben, på platsen.

1.4 Material, metod & avgränsningar

1.4.1 Material

För studien har fyra groppkeramiska boplatser med figurinfynd valts för att analysera djupare i relation till syftet. Dessa utgörs av Tråsättra (Uppland), Fräkenrönningen (Gästrikland) och Fagervik (Östergötland) i Sverige, samt Jettböle II (Åland). Uppsatsens material inhämtats efter relevans för studiens syfte och frågeställningar, och avser främst arkeologiska undersökningar av respektive boplatser, samt publikationer avseende den groppkeramiska kulturen och lerfigurer, huvudsakligen från Mälardalen med omnejd och Åland. För att angripa det valda ämnesområdet krävs ett antal olika sorters källmaterial. Det huvudsakliga underlaget är dels redogörelser för respektive boplatser och dess figurinmaterial där figurinerna primärt tolkas enligt någon av kategorierna *antropomorf* eller *zoomorf*. Dessa redovisas i varierande utsträckning i främst respektive utgrävnings- eller undersökningsrapport, samt i den recenta sammanställningen av Lindström (2024a, Bilaga 1). För bakgrund och diskussion kommer även det sammanställda groppkeramiska figurinmaterialet översiktligt att inkluderas i studien. Uppsatsen är även avhängig av vidare tolkningar och analyser av figurinerna, däribland motiv-, proveniens- och mobilitetsstudier, för analys av materialet.

1.4.2 Metod

Uppsatsens analys- och diskussionsdel kommer att indelas i tre avsnitt: En sammanställning av det avsedda materialet, en inbördes jämförelse av detta, och en tolkning av samband däremellan. Materialsammanställningen utgår dels ifrån en kvantitativ metod för att samla data avseende mängd- och fragmenteringsförhållanden i figurinmaterialen, enligt frågeställning [1], utifrån de redogörelser och tolkningar av dessa som finns att tillgå. Detta för att kunna inringa och avgränsa det huvudsakliga underlaget, alltså de boplatser där antropomorfa och zoomorfa figurer uppträder tillsammans, vilka åtskilt inte sammanställts och analyserats tidigare. Eftersom uppsatsen inte har i syfte att granska och utvärdera tolkningar av motiven, utan snarare har utgångspunkt i dessa, så anses en kvantitativ metod vara lämplig för att angripa denna aspekt av analysen. I sammanställningen presenteras även redogörelser av boplatserna och figurinernas fyndkontext. De tre aspekterna (figurinmängd, fragmenteringsgrad och fyndkontext) har valts ut på grund av omfattningen av

dokumentationen av dessa inom fältet, samt för att de anses lämpliga inom ramen för den handlingsteoretiska infallsvinkeln som tidigare diskuterades.

För att därefter undersöka kontextuella förhållanden mellan de olika boplatsmaterialen bygger den andra delen av analysen på ett komparativt tillvägagångssätt där de ovan sammanställda data och redogörelser för boplatserna Tråsättra, Fräkenrönningen, Fagervik och Jettböle II ställs mot varandra. Denna metod anses lämplig för att just kunna undersöka likheter och skillnader mellan boplatsmaterialen, och att därigenom kunna lokalisera relationella mönster med grund i ovan nämnda aspekter för att besvara frågeställning [1] och [1a].

För att vidare kunna kontextualisera och undersöka grunderna till förhållandena mellan boplatserna enligt frågeställning [2] kommer materialet därefter att tolkas ur ett handlingsteoretiskt perspektiv. Detta görs dels för att bidra utöver de vanligt förekommande materialistiska och kosmologiska infallsvinklarna på lerfigurinerna, och dels för att perspektivet anses lämpligt inom ramen för material och syfte. Denna del av analysen görs med utgångspunkt i en hermeneutisk metod för att föra en dialog mellan studiens delar och helhet, samt för att återkoppla det analyserade materialet till dels teorin, och dels till kontextualiserande publikationer i form av andra analyser av lerfiguriner.

1.4.3 Urval och avgränsningar

Med utgångspunkt i syftesformuleringen och det gropkeramiska figurinmaterialets karaktär har ett urval av material och avgränsningar gjorts. I enlighet med syftesformuleringen är det huvudsakliga materialet för analysen avgränsat till de boplatsmaterial där antropomorfa och zoomorfa figuriner tolkats uppträda tillsammans. Detta har i sin tur gett studien en geografisk begränsning till Mälardalen med omnejd och Åland, men ger en svårfrånkomlig kronologisk spridning över hela mellaneneolitikum. Med inklusionen av en åländsk boplat får studien ytterligare djup enligt den tidigare presenterade förbindelsen mellan svenska och åländska figuriner. Sammantaget valdes detta figurinmaterial för att det ansågs lämpligt för analys av hur gemensamma förekomster av antropomorfa och zoomorfa figuriner förhåller sig till varandra.

För urvalet av särskilda boplatser, både i Sverige och på Åland, att genomföra analysen på togs det främst hänsyn till kvantitativa aspekter. För det första begränsades boplatserna till de med totalt 10 eller fler figurinfragment, dels för en ökad sannolikhet att dessa skulle vara tolkade efter motiv och väl omskrivna i publikationer, och dels för en större mängd information att jämföra. Detta begränsade antalet boplatser i Sverige till fyra (Tråsättra, Fräkenrönningen, Fagervik, Brännpussen), samt en på Åland (Jettböle II). Vidare resoneras urvalet av åländskt material till att endast inkludera Jettböle II dels med avsikten att passa studiens omfång och dels för att dess figurinmaterial är det enda från Åland som någon gång tolkats inkludera zoomorfa motiv. För det andra togs tillgängligheten av ett flertal relevanta källmaterial i beaktande för en så utförlig bild av figurinerna som möjligt. Detta medförde att Brännpussen exkluderades från analysen. Till följd av studiens problemformulering är det tillräckligt att motiven i publikationerna tolkas enligt antropomorf/zoomorf eller jämförbara kategorier, och således är tolkningar av art eller övriga underindelningar i materialet inte relevanta.

1.4.3.1 Statistiskt underlag

På grund av varierande omfattningar av redogörelser och tolkningar av figurinmaterial så kommer Tobias Lindströms (2024a, Bilaga 1) katalog av majoriteten av dessa att användas som huvudsakligt statistiskt underlag för kvantiteter av de uttolkade motivkategorierna. I de fall där önskad information är tillgänglig i andra källor kommer dessa att användas i jämförelse med katalogen för att nyansera informationen. Det är dock nämnvärt att Lindströms tolkning och sammanställning bygger på ett eget system för kategorisering av motiven. I avhandlingen indelas figurinerna efter utseende i någon av typerna *stående*, *gående*, *simmande/slingrande*, *simmande/flygande*, *stump*, *rulle* och *övrig figurin*, snarare än antropomorf/zoomorf. Detta för att undkomma tolkningsproblematiken i en konstruerad binaritet mellan människa och djur, och för att ta bättre hänsyn till heterogeniteten i olika figuriners utformning, då särskilt i det “zoomorfa” materialet (Lindström 2024a:66-67, 84). Dock blir en grundläggande slutsats i avseendet att de *stående* figurinerna “sammanfaller helt och hållet med de figurer som vanligen brukar benämnas som antropomorfa figurer” (Lindström 2024a:68), och utgör då även i avhandlingen en distinkt kategori. Gällande resterande typer beskrivs alla kategorier, utom *rullar* och *övrig figurin*, i termer som gör dem jämförbara med det material som annars beskrivs som zoomorft (Lindström 2024a:72-81). Vidare används även kategorierna *antropomorfer* och *zoomorfer* i de morfologiska och

kronologiska analyserna, samt i avhandlingens slutsatser. Därför kan det, i studiens syfte, anses rimligt att "översätta" Lindströms figurintyper till de mer konventionella kategorierna. För studien kommer Lindströms *stående* figurer därför att likställas med *antropomorf*, medan *gående*, *simmande/slingrande*, *simmande/flygande* och *stump* kommer att likställas med *zoomorf*. Figurer med benämningen *rulle* och *övrig figurin* i katalogen kommer således att falla under kategorin obestämda/övriga figurer, då de anses ligga utanför syftesformuleringen.

1.5 Källkritik

I arbetet med källmaterialet är det viktigt att diskutera vissa källkritiska aspekter. För det första är det nämnvärt att omfattningen av beskrivningar och tolkningar av figurer kan variera väldigt mycket mellan olika boplatser och publikationer om dessa. I vissa fall saknar materialen en tolkning av motiv i primärkällan, eller så redovisas inte varje enskilt figurinfragment i fyndbeskrivningen av boplatsten. Samtidigt är källmaterial för vissa boplatсутgrävningar mycket svåråtkomliga, särskilt för publikationer från 1900-talets första halva. Därför kan ett flertal källor och tolkningar komma att brukas och jämföras för att beskriva och analysera ett och samma material. Att vissa figurer i första hand saknar en motivtolkning är mindre önskvärt då fotodokumentation inte finns att tillgå för allt material, men de figurinfragment som är av intresse för denna uppsats dokumenteras åtminstone i textformat, och har tolkats och tilldelats en motivkategori i åtminstone två publikationer. Därigenom kan de subjektiva uppfattningarna av motiv, som utgör uppsatsens förutsättningar, jämföras för att ge en mer nyanserad bild av materialet.

Därmed är det även viktigt att poängtera att denna studie inte har som huvudsakligt syfte att granska vilka figurer som tilldelats vilken kategori, utan bygger på de redan gjorda tolkningar som diverse forskare har gjort av respektive material. Detta för att kunna jämföra olika gemensamma förekomster av antropomorfer och zoomorfer med varandra, samt för att kunna granska liknande och särskiljande aspekter i materialet utöver dess anatomiska drag. På så sätt kan det även hävdas att den av många upplevda vagheten/mångtydigheten i materialet inte avfärdas som ogiltig i studien, utan snarare står utanför uppsatsens omfång. Med grund i diskussionen under *1.2.1.1 Antropomorft, zoomorft, eller mittemellan?* ligger utgångspunkten för studien i en inom fältet uttolkad, övergripande kategorisering, med

jämförbar innebörd i de olika publikationerna. Därigenom görs även antagandet att likheter i förekomsten av dessa motivtyper kan bero på ett samband mellan dessa platser.

Slutligen bör det även tas hänsyn till att det groppkeramiska lerfigurinmaterialet omfattar en stor kronologisk och geografisk spridning, samt en avsevärd mängdmässig variation mellan fyndplatserna. Dels förekommer figurer sammantaget på boplatser med dateringar över hela mellaneneolitikum, och samtidigt varierar antalet figurinfragment per boplatz mellan ental och hundratal. På så sätt kan det poängteras att varje boplatz figurinsammansättning inte kan ses som representativ för det groppkeramiska materialet i stort. Därför avser denna studie att analysera mönster och förhållanden särskilt mellan de utvalda boplatsernas figurer. Alltså behöver resultaten inte nödvändigtvis spegla omständigheter mellan andra boplatser, eller över hela området med figurinförekomster.

2. Analys & resultat

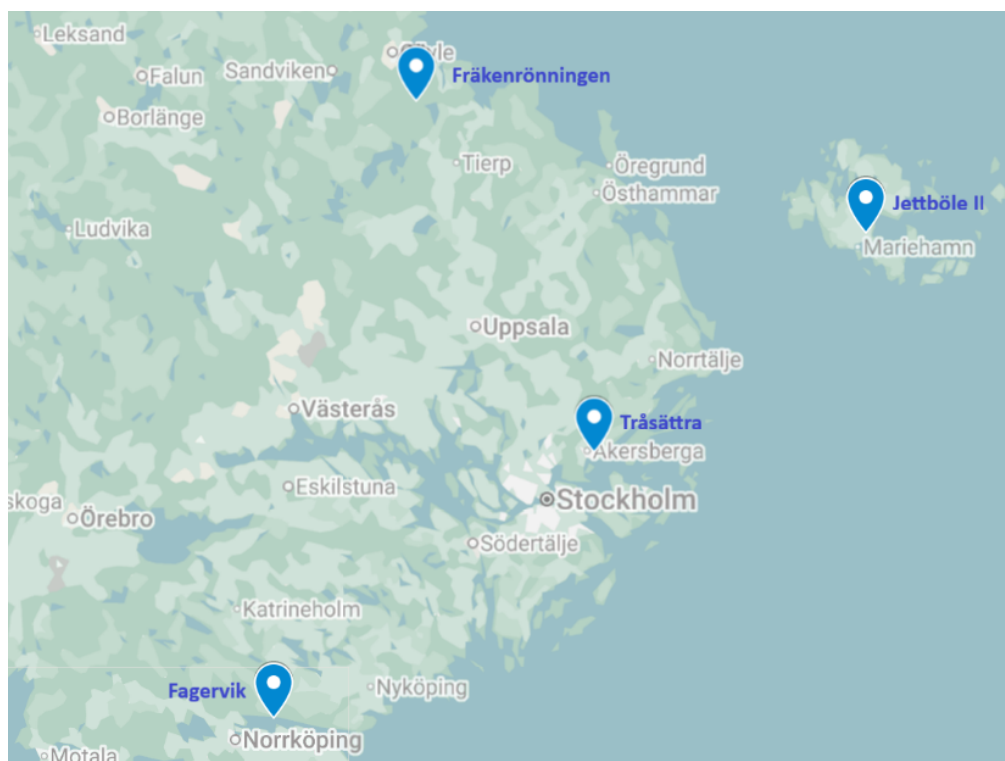
2.1 Materialsammanställning: Boplatserna och figurinerna

Sammantaget finns 12 gropkeramiska boplatser vars figurinmaterial har tolkats inkludera både antropomorfa och zoomorfa motiv, vilka fördelas över Uppland, Gästrikland, Östergötland, Södermanland, Härjedalen, Västmanland och Åland. Alltså förekommer båda motivtyperna på drygt $\frac{1}{4}$ av alla boplatser med figuriner (12 av 46), samt på närmare $\frac{1}{3}$ av boplatser med figuriner på det svenska fastlandet (11 av 34). Av samtliga platser med båda motivtyper utgör uppsatsens analysmaterial fyra av de fem boplatser med störst mängd figuriner (se *Tabell 1*).

Tabell 1. Samtliga boplatser med både antropomorfer och zoomorfer, samt respektive plats fördelning av motivtyperna. Lokaler som inkluderas i analysen är markerade med blått, vars siffror har hämtats från den källa där störst antal figurinfragment ges en motivtolkning.

Boplatser med antropomorfer och zoomorfer	Totalt antal figuriner	Antropomorfa	Zoomorfa	Obestämda/Övriga	Källa
Tråsättra (Up)	329	204	69	56	Björck, Artursson & Lindberg (2020)
Jettböle (Ax)	85	83	2	0	Lindström (2024a)
Fräkenrönningen (Gä)	26	6	5	15	Björck (1998)
Brännpussen (Up)	14	1	1	12	Lindström (2024a)
Fagervik (Ög)	10	1	6	3	Lindström (2024a)
Norvik (Sö)	6	3	0	3	Lindström (2024a)
Arlandastad (Up)	5	1	0	4	Lindström (2024a)
Vedmora (Hä)	4	1	1	2	Lindström (2024a)
Norslunda (Up)	4	1	1	2	Lindström (2024a)
Torslunda (Up)	4	2	2	0	Lindström (2024a)
Bollbacken (Vä)	3	2	1	0	Lindström (2024a)
Masmo (Sö)	2	1	0	1	Lindström (2024a)

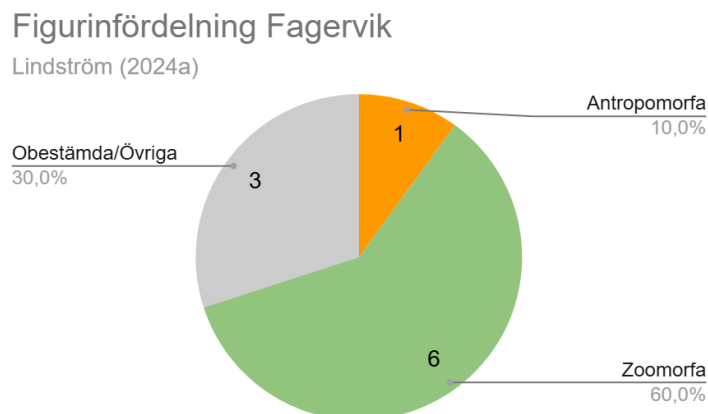
Nedan följer en introduktion till de fyra boplatser vars figurinmaterial står i fokus för analysen (*Figur 3*), i kronologisk ordning utifrån respektive äldsta datering. Gällande dateringarna så avser de boplatserna i stort, eller dess uttolkade faser, och inte figurinmaterialet i sig. Detta beror på att figurinerna ofta inte ges en egen datering i publikationerna.

Figur 3. Karta över analysens fyra inkluderade boplatser med dagens havsnivå. Skapad med Google My Maps.

2.1.1 Fagervik (L2012:7296)

Belägen 23-40 m.ö.h., precis intill vad som redan under mellanneolitikum var en långsträckt havsvik, är Fagervik, en boplats som tros vara en av de största av det gropkeramiska slaget i Sverige (Navarro 2020:7-8; Larsson 1995:7). Med relativa metoder kan boplatsten dateras till ett spann på 3622-2925 BCE, och faller således troligen både dels inom tidigneolitikum II och MNA (Lindström 2024a:102-103), alternativt till hela mellanneolitikum (3300-2300 BCE) (Navarro 2020:7). Inom området har sannolika golv från tre ovala hyddor i en linjär struktur påträffats, samt sex gravar, varav fyra av dessa återfanns under en och samma hydda (Edenmo et al. 1997:181; Björck, Artursson & Lindberg 2020:28; Bagge 1938:7). Utifrån det huvudsakliga fyndmaterialet keramik har en faskronologi utarbetats för platsen. Kronologin uppdelas enligt stadierna Fagervik I-V, varav endast II-IV härleds helt till den gropkeramiska kulturen. Fagervik I beskrivs som en övergångsfas mellan trattbägar- och gropkeramik, medan Fagervik V omfattar stridsyxekeramiska former (Bagge 1951; Lindström 2024a:19). Därför bör bruket av platsen alltså också ha omfattat närvaron av andra kulturtraditioner än den gropkeramiska.

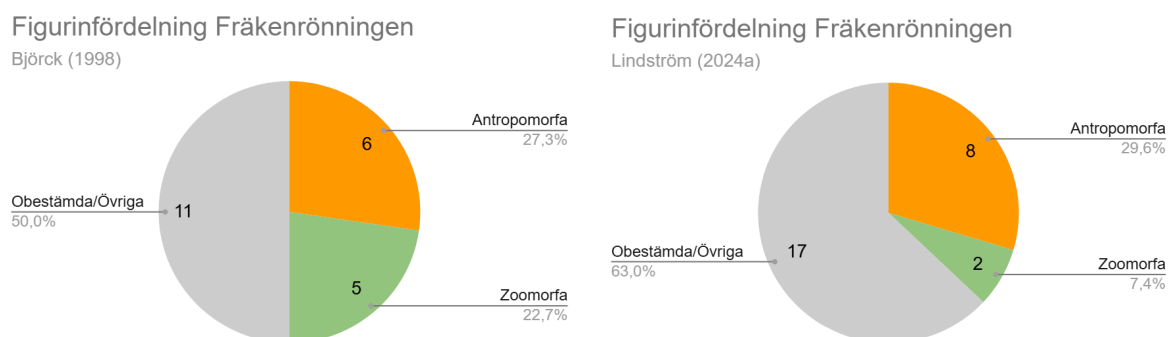
Figur 4. Fördelningen av antropomorfa och zoomorfa motiv hos figurinerna från Fagervik, inklusive fragment som bedöms vara obestämbara och av övrig karaktär. Siffror hämtade ur källa i bild.

Avseende figurinmaterialet bedömdes boplatsens identifierbara fyndigheter sedan 1930-talets undersökningar länge vara av uteslutande zoomorf karaktär. Ett undantag från detta gjordes vid Lindströms (2024a:100) genomgång av materialet, varpå ett tidigare opublicerat fragment identifieras som en trolig torso/fotdel av en antropomorf figurin. Därigenom utgörs nu det totala antalet figuriner på platsen av 10 stycken, varav motivtolkningen avser 1 antropomorf och 6 zoomorfer. Därmed motsvarar antropomorferna 10,0 % och zoomorferna 60,0 % av det totala figurinmaterialet (*Figur 4*). Samtliga är fragmenterade, men två av zoomorferna noteras vara nästintill kompletta (Lindström 2024a, Bilaga 1). Figurinerna har påträffats fördelade i boplatsens kulturlager, i likhet med majoriteten av gropkeramiskt lerfigurinmaterial (Lindström 2024a:115, Bilaga 1). Eftersom Lindströms (2024a) sammanställning är den mest heltäckande av materialet, med tillägget av ett antropomorft fragment, så kommer denna representera Fagervik i den komparativa analysdelen nedan.

2.1.2 Fräkenrönningen (L1950:5322)

I de nordligare delarna av figurinernas utbredning på det svenska fastlandet anträffas Fräkenrönningen (Gästrikland) ca 40 m.ö.h. på fastlandet strax intill den dåtida kustlinjen. En datering för brukandet av boplatsen har sammanställts utifrån typologi, havsnivå och C14 och uppskattas till 3000-2700 BCE, men kan med C14-metoder med större sannolikhet åtminstone avgränsas till 3090-2390 BCE. Typologiskt sett kan det konstateras att boplatsen bör ha börjat brukas före 2800-2600 BCE (Björck 1998:20, 60-62). På platsen påträffades mest sannolikt spåren av åtta förhållandevis lika hyddkonstruktioner i form av ovala stenläggningar, vars spatiala struktur inringar två centralt belägna ytor i öst-västlig riktning.

Tillbyggnaden av hyddorna tolkas vara kontinuerlig utan tydliga faser, men alla behöver nödvändigtvis inte vara samtida då den stratigrafiska fynd- och övriga anläggningsfördelningen tyder på att hyddorna på den östra centrala ytan är äldre än de västra. Även två förmodade gravar påträffades på platsen, varav en under en hyddgrund (Björck 1998:21-24, 32, 62-63; Olson, Björck & Storå 2011:174-176). Gill (2003:153) pekar på att Fräkenrönningens hyddanläggningar kan anses vara jämförbara med de förmodade hyddgrunderna i Fagervik i och med fynden av gravläggningar under dessa. Analysen av det osteologiska materialet (huvudsakligen säl och fisk) indikerar en sedentär, åretruntanvändning av platsen (Björck 1997:35; Björck 1998:67-68).

Figur 5. Fördelningen av antropomorfa och zoomorfa motiv hos figurinerna från Fräkenrönningen enligt två olika källor, inklusive fragment som bedöms vara obestämbara och av övrig karaktär. Siffror hämtade ur källor i bild.

På platsen påträffades även sammanlagt cirka 26 (Björck 1998:57) eller 27 (Lindström 2024a:18) figuriner. Av dessa tolkas 6 vara antropomorfer och 7 zoomorfer, men resterande okategoriserade påpekas kunna vara mindre identifierbara figurinfragment, alternativt delar av lerkärl. Samtliga figuriner är fragmenterade (Lindström 2024a, Bilaga 1). Utifrån de siffror som presenteras i respektive publikation så skulle antropomorferna utgöra 27,3 % eller 29,6 % av det totala materialet, medan zoomorferna skulle motsvara 22,7 % eller 7,4 % (Figur 5). Det poängteras att figurinmaterialets utseende, särskilt avseende mängden antropomorfer, skulle kunna indikera östliga kontakter, exempelvis med Åland. Figurinerna anträffades allmänt centralt på boplatsytan, varav två i direkt anslutning till en kokgrop, och samtliga fragment utom fyra invid hyddorna. Tre av dessa fragment var belägna i en och samma hyddgrund, vilken i förhållande till övriga hyddor är av dubbla storleken, samt har avvikande fosfatvärden och fragmenteringsgrad av keramiken. Dessutom återfinns en av de förmodade gravarna i hyddgrunden. Ytterligare en (antropomorf) figurin återfanns inuti en

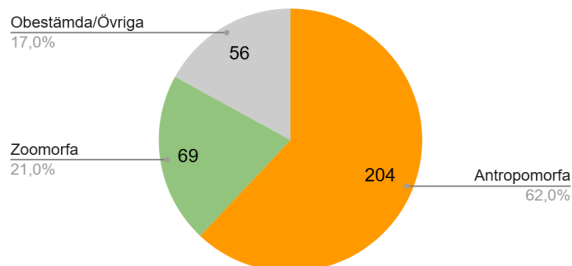
annan hydda (Björck 1998:32, 57-58, 89). För övrigt noterades en fördelning av de zoomorfa figurinerna på boplatsens östra del, och antropomorfer främst, men inte enkom, i väst (Björck 1998:58). Samtidigt beskrivs den generella förekomsten av figurer vara mer dominerande på den östra, troligtvis äldre ytan (Olson, Björck & Storå 2011:183).

2.1.3 Tråsättra (L2013:7729)

Boplatsen Tråsättra, cirka 2 mil nordöst om Stockholm, påträffas på vad som under mellaneneolitikum var en ö i utkanten av ett skärgårdslandskap, beläget i en havsvik som idag motsvaras av Mälardalen. Närmaste fastland befann sig då 80 km bort (Björck, Artursson & Lindberg 2020:12, 34). Dateringar för det totala bruket av boplatsen varierar mellan ett maximalt spann på 2890-2290 BCE och ett minimalt spann på 2630-2470 BCE, men faller generellt sett inom MNB (Björck, Artursson & Lindberg 2020:7, 20; Lindström 2024a:17). Över boplatsens brukningstid identifieras ett stort antal anläggningar, däribland 7-8 förmodade gravar och 5-6 hyddkonstruktioner, varav en tolkas ha brukats för särskilda, rituella ändamål (Björck, Artursson & Lindberg 2020:12, 59-74). Samtliga konstruktioner är dock inte samtida, utan fördelas över tre eller fyra olika faser av bosättning. I både fas 1 och fas 2-3 organiseras hyddorna i en cirkulär struktur, omgivande vad som beskrivs som en central boplatsyta. Dock är det bara för fas 1 och 2 som boplatsen beskrivs ha en permanent karaktär, för att i fas 3 sedan övergå till en temporär bosättning för jakt- och fiskeaktiviteter (Björck, Artursson & Lindberg 2020:20-24; Artursson, Björck & Lindberg 2023:95-98).

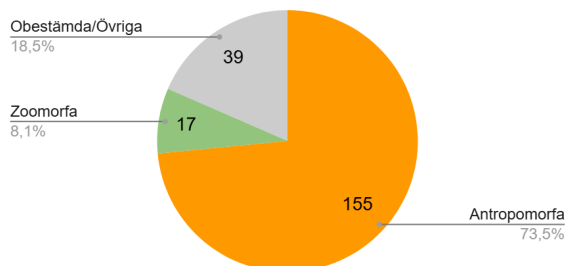
Figurinfördelning Tråsättra

Björck, Artursson & Lindberg (2020)

Figurinfördelning Tråsättra

Lindström (2024a)

Figur 6. Fördelningen av antropomorfa och zoomorfa motiv hos figurinerna från Tråsättra, inklusive fragment som bedöms vara obestämbara och av övrig karaktär. Siffror hämtade ur källor i bild.

Avseende både denna boplatsstruktur och det generella fyndmaterialet så beskrivs den kustnära boplatsen som typisk ur ett gropkeramiskt, marint jägar-samlar-perspektiv (Björck, Artursson & Lindberg 2020:11). Däremot avviker mängden figurer skarpt från resterande

gropkeramiska boplatser. Detta med förekomsten av totalt 215 (Lindström 2024a:17), eller 329 identifierbara figurer eller fragment, varav 204 primärt tolkas vara "människoavbildningar" och 69 "djuravbildningar" (Björck, Artursson & Lindberg:217). Av Lindström (2024a, Bilaga 1) tolkas 155 som antropomorfer och 17 som zoomorfer. Således utgör det antropomorfa materialet på platsen antingen 62,0 % eller 73,5 % av det totala, och det zoomorfa 8,1 % eller 21,0 % (*Figur 6*). Utifrån Lindströms (2024a, Bilaga 1) tolkning påträffades två antropomorfer och en zoomorf i ofragmenterat tillstånd. I rapportpublikationen påpekas det att 115 av platsens 326 fragment kan paras ihop sinsemellan till vad som bedöms utgöra hela eller halva figurer, medan resterande antingen bedöms utgöra mindre än en halv figurin, alternativt är mycket små (Björck, Artursson & Lindberg 2020:121). Samtliga figurer utom två påträffas på någon av boplatshusen centrala ytor med tillhörande anläggningar, däribland i anslutning till någon av de sex hyddkonstruktionerna där antalet per kontext varierar mellan enstaka och ett hundratal. Resterande (båda antropomorfa) återfinns i någon av de förmodade gravarna (Björck, Artursson & Lindberg 2020:218-223). Därutöver poängteras det att de fragment som bedöms ha utgjort en och samma figurin alltid påträffas "i samma övergripande kontext" (Björck, Artursson & Lindberg 2020:122).

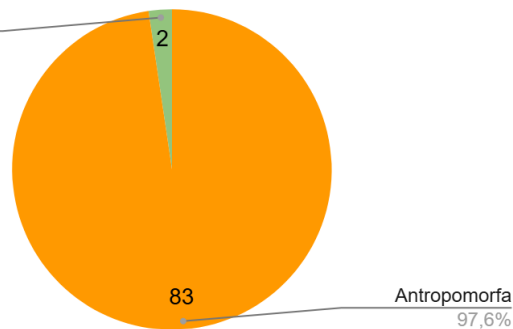
2.1.4 Jettböle II (Jo. 14.1)

I södra delen av dagens Fasta Åland finns boplatshuset Jettböle, vars mellaneneolitiska topografiska förhållanden medförde ett läge på en mindre ö i den södra delen av den dåtida skärgården, och är troligen den största av sitt slag i ögruppen med uppemot 20 000 m² yta totalt. Sett till stratigrafin och keramiken indelas bosättningen i två faser och separata delområden, Jettböle I och II, vilka generellt härleds till MNA respektive MNB (Storå 2000:58; Götherström, Stenbäck & Storå 2002:42-43), alternativt 2890-2210 BCE för den senare (Lindström 2024a:103). Av dessa faser anknyts figurinfynd endast till den senare Jettböle II (*ibid.*). Från de tidigaste utgrävningarna beskrivs fynden av flera bostadsgropar, samt en grav (Cederhvarf 1912:2), men det är nämnvärt att konkreta och trovärdiga spår av stenåldersbostäder på Åland, med dagens mått mätt, anses saknas, inklusive för Jettböle (Stenbäck 2003:199). Samtidigt är dokumentationen av möjliga anläggningar från de tidigaste, omfattande utgrävningarna på platsen bristande.

Figurinfördelning Jettböle II

Lindström (2024a)

Zoomorfa
2,4%

Figur 7. Fördelningen av antropomorfa och zoomorfa motiv hos figurinerna från Jettböle II. Inga har bedömts vara av osäker eller övrig karaktär. Eftersom antalet figuriner av Cederhvarf (1912) inte ges ett exakt numerärt värde så inkluderas inte dessa i figuren. Siffror hämtade ur källa i bild.

Figurinmaterialet på platsen beskrivs dock vara någorlunda jämnt fördelat på en avgränsad horisontell yta, inom ett område på ca 6*13 meter och i association med vardagliga fynd. Dock dokumenteras en vertikal fördelning av figurinerna inom detta område, samt fyndet av ett antropomorft fragment i en mindre grop (Storå 2001:50; Götherström, Stenbäck & Storå 2002:43-45; Cederhvarf 1912:8-9). Materialet utgörs av ett hundratal “människoliknande” (Cederhvarf 1912:3), eller åtminstone 85 (Lindström 2024a:18), fragment, och således inga kompletta figuriner. Dock har åtminstone tre större fragment kunnat härledas till en och samma figurin (se Figur 7). Flera tolkningar av motiven står i kontrast mot övrigt åländskt figurinmaterial, vilket uteslutande tolkas vara antropomorft, med bland annat Cederhvarfs (1912:8) uppfattning av tre av figurinerna som älg eller säl. Även Lindström (2024a, Bilaga 1) tolkar en förekomst av zoomorfer i materialet, men endast två. Det är oklart om detta beror på en exklusion av ett fragment eller på en omtolkning av motivet. Samtidigt förekommer även uppfattningar om att hela det antropomorfa figurinmaterialet har säl-liknande drag, särskilt avseende ansiktena (Storå 2001:519). Utifrån Lindströms tolkning av materialet utgörs 97,6 % av antropomorfer och 2,4 % zoomorfer. Dessa andelar bör vara liknande även utifrån Cederhvarfs tolkning på grund av den mycket övervägande mängden antropomorfer i denna. Således kommer Lindströms (2024a) tolkning att användas i jämförelsen nedan, då denna presenterar konkreta siffror.

2.2 Jämförelse av boplatsernas figurinmaterial

2.2.1 Kvantitet: Figuriner och motiv

Tillsammans omfattar de fyra boplatserna ett figurinmaterial på mellan 336 och 451 fragment, beroende på vilka källor som används för Tråsättra och Fräkenrönningen. Dessa fördelas enligt följande: 215 eller 329 i Tråsättra, 85 i Jettböle II, 26 eller 27 i Fräkenrönningen, samt 10 i Fagervik. För Tråsättra presenterar Björck, Artursson & Lindberg (2020) ett större antal definierbara motiv enligt antropomorf/zoomorf, men omfattar också ett större antal obestämda fragment. Det är dock nämnvärt att de 215 fragment från Tråsättra som tolkas av Lindström (2024a:116) inte omtalas som om att de utgör hela platsens figurinmaterial. Alltså bör Björck, Artursson & Lindberg (2020) vara en mer trovärdig skildring av materialets karaktär, och kommer således att användas i större utsträckning i analysen. För Fräkenrönningen avser Lindströms (2024a) tolkning en större osäkerhet i bedömningen av materialets motiv i förhållande till Björcks (1998). Oavsett vilken siffra som det utgås ifrån för boplatserna med flera källmaterial så kan den totala mängden figuriner ändå sägas vara mycket ojämnt fördelad, utan någon jämförbarhet platserna emellan.

Tabell 2. Boplatsernas figurinmaterial i mängd- och kvotmässigt förhållande till varandra, efter ovan gjorda materialsammanställning med tillhörande figurer. A = Antropomorfer, Z = Zoomorfer.

	Totalt antal figuriner (inkl. övriga/obestämda fragment)	A	Z	Andel A av totalt material	Andel Z av totalt material
Fagervik (Lindström 2024a)	10	1	6	10,0 %	60,0 %
Fräkenrönningen (Björck 1998)	26	6	5	27,3 %	22,7 %
Fräkenrönningen (Lindström 2024a)	27	8	2	29,6 %	7,4 %
Tråsättra (Björck, Artursson & Lindberg 2020)	329	204	69	62,0 %	21,0 %
Tråsättra (Lindström (2024a)	215	155	17	73,5 %	8,1 %
Jettböle II (Lindström 2024a)	85	83	2	97,6 %	2,4 %

Sett till den mängdmässiga fördelningen av figurinernas motiv på respektive plats så kan det, i likhet med den övergripande variationen av figurinmängder, framstå som att boplatserna är mycket olika varandra. Detta särskilt avseende antropomorferna, vilka varierar mellan Tråsättras ca 150-200 stycken och Fagerviks enda. Dock förekommer en betydligt jämnare spridning av zoomorfer mellan platserna, där tre av fyra boplatser (Fagervik, Fräkenrönningen och Jettböle II) omfattar endast 2-6 stycken var, trots att deras respektive totala figurinmängder är mycket olika. Även i detta avseende utmärker Tråsättra sig, då särskilt med utgångspunkt i Björck, Artursson & Lindbergs (2020) tolkning av 69 zoomorfer.

Ytterligare ett nämnvärt förhållande mellan platsernas motivfördelning är det procentuella. Trots de kvantitativa olikheterna så uppvisar Fräkenrönningen, Tråsättra och Jettböle II en dominans av antropomorfer i förhållande till zoomorfer, vilken är särskilt framträdande för Tråsättra och Jettböle II (*Tabell 2*). För dessa två gäller även en antropomorf dominans i det totala figurinmaterialet, inklusive övriga och obestämda figurinfragment, med 62,0 % respektive 97,6 % antropomorfer, medan Fräkenrönningen snarare totalt sett domineras av svårbestämda motiv (se *Figur 5*). Dessa förhållanden gäller oavsett refererat källmaterial för Tråsättra och Fräkenrönningen. I kontrast till detta är Fagervik boplatser ensam om att domineras av zoomorfer, vilka utgör 60,0 % av platsens totala figurinmaterial. Sett till Lindströms tolkningar av figurinerna från Fräkenrönningen och Jettböle II utgör zoomorferna mindre än en tiondel av respektive totala fyndmaterial, medan övriga källor för Tråsättra och Fräkenrönningen ger andelar närmare en femtedel. Av samtliga boplatser är det dock endast för Fräkenrönningen, enligt Björck (1998), som antropomorferna och zoomorferna tolkas utgöra jämförbara andelar av figurinmaterialet. Sammantaget domineras respektive boplatser figuriner alltså starkt av *antingen* antropomorfer, zoomorfer, eller obestämda motiv. Det är också nämnvärt att Jettböle II är den enda av dessa platser som inte redovisas omfatta en enda figurin av övrig eller obestämd typ. Det kan ifrågasättas om Lindströms (2024a) sammanställande tolkning av 85 fragment motsvarar det ungefärliga "hundratal" fragment som Cederhvarf (1912:3) redovisade, eller om en andel av materialet exkluderats från studien. Dock beskrevs detta hundratal av Cederhvarf som genomgående "människoliknande", med undantag för ett fåtal djurliknande, utan något som helst uttryck för osäkerhet i denna bedömning, vilket styrks av Lindströms genomgång av materialet. Alltså är det möjligt att Jettböles figuriner går att fördela konventionellt mellan antropomorfer och zoomorfer.

2.2.2 Fragmentering

Eftersom fragmenteringen av figurinerna inte dokumenterats likvärdigt i enskilda publikationer om boplatserna så kommer Lindströms katalog att användas nedan för att kunna jämföra materialen på samma grunder. Detta gäller även för Tråsättra. I Lindströms (2024a, Bilaga 1) katalog av respektive boplatss figurinmaterial inkluderas information om varje figurin är fragmenterad eller ej, samt vilken anatomisk del (huvud, torso osv.) ett fragment tolkas utgöra för de bitar detta är möjligt att bilda en uppfattning av. Dels ger detta grundläggande information om hur stor andel av materialet som är fragmenterat. Samtidigt så kan de anatomiska tolkningarna tänkas ge insikt i hur stor del av fragmenten som tillräckligt stora (och tydligt utformade) för att kategoriseras i detalj, då i kontrast till de fragment som tolkas vara antropomorfa eller zoomorfa, men av svårbestämd form.

Tabell 3. *Omfattning av fragmentering för respektive boplatss figurinmaterial utifrån Lindströms (2024a) bedömning av vardera fragments form. A = Antropomorfer; Z = Zoomorfer. Notera att de fragment som givits en övrig tolkning eller saknar tolkning, och inte indelas efter antropomorf/zoomorf, exkluderats från tabellens sista kolumn.*

	Totalt antal figuriner	Antal hela figuriner	Antal fragment med anatomisk tolkning (A+Z)	Antal anatomiskt obestämda fragment (A+Z)
Fagervik	10	–	4 (1A + 3Z)	3 (3Z)
Fräkenrönningen	27	–	8 (8A)	2 (2Z)
Tråsättra	215	3 (2A + 1Z)	156 (154A + 2Z)	18 (18Z)
Jettböle II	85	–	84 (82A + 2Z)	1 (1A)

Sett till om respektive boplatss figuriner är fragmenterade eller ej så förefaller materialen vara mycket lika, då nära på samtliga figuriner påträffas defekta. De enda undantagen från detta förekommer i Tråsättra, där 3 av 215 (1,4 %) är kompletta. Således är andelen fragmenterade figuriner >98,5 % på samtliga platser. Däremot varierar graden av fragmentering platserna emellan enligt fördelningen i *Tabell 3*. Medan 84 av 85 (98,8 %) fragment från Jettböle II är tillräckligt stora för att uttolka vilken anatomisk figurindel av antropomorfer eller zoomorfer som dessa utgör, så är motsvarande siffror för Fräkenrönningen och Fagervik endast 8 av 27 (29,6 %) respektive 4 av 10 (40,0 %). Däremellan finns även Tråsättras figurinmaterial med 156 av 215 (72,6 %) anatomiskt identifierade fragment. Samtidigt är de anatomiskt svårbestämda fragmenten mindre i antal än de anatomiskt bestämda på samtliga boplatser.

Denna jämförelse ger generellt sett bilden av de antropomorfa och zoomorfa materialen domineras av anatomiskt igenkännbara fragment. Detta lyfter dock funderingar om dessa förhållanden beror på att det kan vara större sannolikhet för de anatomiskt identifierbara fragmenten än för de svårbestämda att ens uppfattas och registreras som lerfigurer vid utgrävningen, snarare än en koppling till den dåtida hanteringen av figurinerna.

Noterbart är även att det i störst utsträckning är de antropomorfa fragmenten som givits en anatomisk tolkning. I Fagervik och Fräkenrönningen avser detta samtliga antropomorfer, medan det i de övervägande antropomorfa Tråsättra och Jettböle II avser samtliga utom enstaka. Medan detta kan tolkas tyda på en mer enhetlig fragmentering under bruket eller deponeringen av antropomorferna, så är det likaså möjligt att dessa helt enkelt är mer igenkännbara inom fältet. Detta särskilt med grund i att de uppfattas vara mer homogent utformade än zoomorferna (Lindström 2024a:84). Därför konstateras huvudsakligen endast ett mönster mellan platserna avseende det faktum att nästan samtliga figurer fragmenterats i *någon* utsträckning.

2.2.3 Fyndkontext

Enligt materialpresentationen ovan så uppenbaras det att figurinernas fyndsammanhang har dokumenterats och beskrivits i varierande utsträckning inom de olika boplatserna. Medan Fagerviks figurer endast noteras ha påträffats i boplatstens centralt belägna kulturlager, så kan figurer från Tråsättra, Fräkenrönningen och Jettböle anknytas till både kulturlagret på denna centrala boplatssyta och anläggningar. För samtliga boplatser påträffas störst antal figurer spridda i kulturlager, med undantag för att fördelningen i Tråsättra är jämn mellan kulturlager och hyddgrunder (*Tabell 4*). Samtidigt är det endast de boplatser med mer antropomorft än zoomorft material (Tråsättra, Fräkenrönningen och Jettböle) som uppvisar fynd av figurer i annat sammanhang än det allmänna kulturlagret. Därutöver är Tråsättra unikt med fyndet av två antropomorfer i anknytning till gravläggningar. Eftersom flertalet säkra spår efter anläggningar (inklusive bostadslämningar), utöver en grop med figurinfynd, saknas i Jettböle II så är det tveksamt om slutsatsen att figurinerna där knappt anknyter till anläggningar kan dras. För Fagervik är förhållandet dock det motsatta, där både hyddgrunder och gravar påträffats, men utan fynd av figurer i dessa kontexter. Sett till motivtypernas fördelning över fyndkontexterna så uppvisas alltså en tydlig variation platserna emellan. Dock är det anmärkningsvärt att det endast är antropomorfer som påträffats i någon av

boplatsernas gravläggningar, och att det huvudsakligen är dessa figuriner som fördelas utanför kulturlagret. Sammantaget är det dock svårt att övergripande koppla figurinerna på dessa platser till någon bestämd aktivitet utifrån deras slutgiltiga fyndkontexter.

Tabell 4. Fördelning av boplatsernas figurinmaterial i olika fyndkontexter efter den källa för respektive boplatser som redogör för detta i detalj. Obestämda/övriga figuriner inkluderade. A = Antropomorfer, Z = Zoomorfer, efter tillgänglig dokumentation.

	Kulturlager	Hyddgrund	Grav	Övrig anläggning
Fagervik (Lindström 2024a)	10 (1A + 6Z)	–	–	–
Fräkenrönningen (Björck 1998)	20 (?)	4 (1A)	–	2 (?)
Tråsättra (Björck, Artursson & Lindberg 2020)	135 (94A + 27Z)	135 (74A + 35Z)	2 (2A)	57 (36A + 7Z)
Jettböle II (Lindström 2024a; Cederhvarf 1912)	84 (83A + 1Z)	–	–	1 (1A)

Medan samtliga platser beskrivs som boplatser så är det också nämnvärt att dessa inte är identiska sett till strukturen av de anläggningar som figurinerna i vissa fall anknyts till. Dels åtskiljs Fagervik från Tråsättra och Fräkenrönningen med grund i respektive boplatserstruktur, där den förstnämnda haft en linjär konfiguration av hyddor, medan de övriga två boplatsernas hyddor bildat cirkulära strukturer i olika faser. Därmed har Fagervik inte en centralt belägen boplatssyta i samma benämning som de övriga två. För Jettböle II är den eventuella boplatserstrukturen okänd, men det noteras att spridningen av figurinerna är tydligt spatialt avgränsad till ett rektangulärt område (Storå 2001:50). Utöver bostäder så förekommer även förmodade gravar i både Tråsättra, Fräkenrönningen och Fagervik, men figurinernas relation till dessa uppenbaras endast i Tråsättra, medan förhållandena är de motsatta i Fagervik. I Fräkenrönningen kan en relativ närhet mellan tre figuriner i en och samma hyddgrund noteras, samt en grav påträffad i densamma. Inget stratigrafiskt förhållande mellan figurinerna och graven beskrivs däremot i någon publikation.

2.2.4 Sammantagna mönster

Med utgångspunkt i samtliga av de tre analyserade aspekterna kvantitet, fragmentering och fyndkontext så kan inga två boplatser figurinmaterial sägas visa på helt identiska förhållanden, och således finns inget övergripande mönster mellan Tråsättras, Fräkenrönningens, Fagerviks och Jettböle IIs figurinmaterial i dessa avseenden. Överlag är figurinmängderna mycket olika varandra, med visst undantag för att zoomorferna generellt sett förekommer i mindre kvantiteter än antropomorferna. Samtidigt så framstår figurinerna inte ha lämnats i samma fyndkontexter över samtliga boplatser, och gäller särskilt fördelningen av huvudsakligen antropomorfer i anknytning till en variation av anläggningar. En övergripande likhet framkommer platserna emellan sett till att platsernas figurinmaterial i mycket stor utsträckning (>98,5 %) har fragmenterats, då avseende båda motivtyperna.

Dock uppvisar vissa boplatser figurinmaterial mer jämförbara omständigheter sinsemellan än andra i de övriga aspekterna av analysen. Sett till figurinernas och motivens mängder så enas Fräkenrönningen, Tråsättra och Jettböle II, trots kvantitativa skillnader i det totala materialet, i en större andel antropomorfer än zoomorfer. Särskilt lika är de två sistnämnda med en markant *dominans* av antropomorfer i respektive figurinmaterial, samt att den totala figurinmängden på platserna långt överstiger de övriga två. En generell dominans av antropomorfer i Fräkenrönningen går ej att konstatera då båda källorna inkluderade tolkningar av boplatserna omfattar en stor mängd osäkra figuriner. Särskilt utmärkande i detta avseende är dock Fagervik, som ensam domineras av zoomorfa figuriner.

Med utgångspunkt i fyndkontexten avviker återigen Fagervik mest i förhållande till övriga boplatser, både då figurinerna inte kan kopplas till anläggningar och då boplatssstrukturen är olik åtminstone Fräkenrönningen och Tråsättras. För resterande tre boplatser fördelas figurinerna över fler kontexter än bara det allmänna kulturlagret, men dock endast i ett fall för Jettböle II. I detta avseende förefaller Fräkenrönningens och Tråsättras figurinmaterial vara mest lika, då de är ensamma om fynd av figuriner i både kulturlagret och hyddgrunder, samt utifrån deras jämförbara cirkulära boplatssstrukturer i två faser. Dock är Tråsättras fördelning av fynd mellan dessa två kontexter mycket jämnare än Fräkenrönningens. Sammantaget kan ett övergripande förhållande mellan platserna uttolkas. Medan Fagerviks figurinmaterial framstår som säregit i alla avseenden utom fragmenteringen, så visar Tråsättras material, trots dess avsevärda mängd, på vissa paralleller med både Fräkenrönningens och Jettböles.

Samtidigt är figurinmaterialen från Fräkenrönningen och Jettböle II inte lika jämförbara, vilket ger bilden av Tråsättra som ett mellanting. Men i huvudsak är det anmärkningsvärt att det är just boplatserna med en större mängd antropomorfer som uppvisar störst likheter med varandra i dessa aspekter.

2.3 Tolkning: Handlingar genom figurinmaterialen

Genom att de tre undersökta aspekterna, utifrån ett handlingsteoretiskt perspektiv, förstås som och antas vara direkta följder av hanterandet av figurinerna på respektive plats så blir det möjligt att tolka delar av vad som *gjorts* på boplatserna för att figurinmaterialen ska se ut som de gör. I detta avseende bör det diskuteras vilka handlingar som kan tänkas ges uttryck i just mängd-, fragmenterings- och de kontextuella förhållandena. Övergripande för figurinerna är att de, vid arkeologiska undersökningar, påträffats vid en slags ändpunkt, efter groppkeramikernas sista hanterande av dessa. Lerfigurinerna har före detta både formats och på något sätt nyttjats, innan de slutligen deponerats eller efterlämnats. För åtminstone Fräkenrönningen, Tråsättra och Jettböle II redovisas kronologiska förhållanden mellan figurinerna, genom korrelationen mellan dessa och olika boplatssfaser eller genom en vertikal stratigrafi, vilket medför att de bör ha brukats och lämnats över en längre period (Olson, Björck & Storå 2011:183; Björck, Artursson & Lindberg 2020:218-223; Cederhvarf 1912:8-9). Vad som då åskådliggörs i det arkeologiska materialet bör isåfall vara en ansamling av dessa materialiserade handlingar över tid.

Om fragmenteringen av figurinerna är att förstå som följd av handling, vilket omfattningen av denna kan tyda på, så kan detta tänkas medföra några implikationer. För det första kan sönderdelandet menas vara slutgiltiga handlingar, mot slutet av figurinernas bruk. Även om figurinerna kan ha betraktats, eller rent av hanterats, efter detta skede så kan deras spridning på boplatserna – stratigrafiskt i kulturlagret eller anläggningar – indikera att de kvarlämnats efter denna handling. Detta styrks särskilt av fyndförhållandena i Tråsättra där figurinfragment härledda till samma figurin påträffas i närhet av varandra (Björck, Artursson & Lindberg 2020:122). Likvärdig information har dock inte dokumenterats för övriga boplatser, men behöver inte utesluta möjligheten. Det är dock svårt att, utifrån tillgänglig information, konkludera i vilket skede av figurinhanteringen som fragmenteringen skulle ha skett på resterande boplatser. För det andra kan likheterna platserna emellan peka på en enhetlig och möjligen normativ *hantering* av figurinerna i fragmenteringen, över samtliga

fyndkontexter. Anmärkningsvärt är då också att både antropomorfa och zoomorfa figuriner behandlas likvärdigt i detta avseende.

För materialet avser fyndkontexterna figurinernas slutliga sammanhang. Utifrån den information som publicerats om respektive boplat så utgår analysen från att senare störningar, eller handlingar, inte riktats mot materialet, inklusive figurinerna spridda i kulturlagret. Övergripande för boplatserna är att hanterandet av figurinerna i de flesta fall slutligen resulterat i att dessa, mer eller mindre, fördelats i det centrala kulturlagret på platsen. Med visst undantag för Tråsättra så gäller detta den absoluta majoriteten av materialet, oavsett antropomorft eller zoomorft motiv. Samtidigt så förekommer även vissa figuriner i mer specifika kontexter, då särskilt i centralt belägna hyddgrunder som i Tråsättra och Fräkenrönningen till viss del tolkats utgöra särskilda, rituella kontexter. Därtill kan det dock sägas att fyndkontexterna inte nödvändigtvis behöver spegla de områden där figurinerna brukats. Särskilt med grund i de proveniensanalyser som sammankopplat svenskt figurinmaterial med Åland så uppenbaras det att figurinerna omfattar föremålsbiografier långt utöver vad fragmenteringen och fyndsammanhanget ensamma kan vittna om.

Sett till fyndkontexterna så framstår också Tråsättra som en särskild lokal. Detta dels då det är den enda av boplatserna med förekomst av både antropomorfer och zoomorfer i samtliga analyserade kontexter, och dels då figurinerna fördelas avsevärt jämnare mellan kulturlagret, hyddor och övriga anläggningar. Detta framstår som en säregen hantering, eller åtminstone deponering, av figuriner i förhållande till resterande platser. Vidare antaganden är svåra att fastslå utifrån platsens kontextuella variation och analysens förutsättningar. Sett till samtliga boplatser så är det anmärkningsvärt att det endast är på de platser med fler antropomorfer än zoomorfer som figurinerna påträffas i annat än kulturlagerskontexten, vilket då i huvudsak avser antropomorfa figuriner.

Slutligen återstår även figurinernas antal och motiv, vilka utgör unika konstellationer på vardera plats. Varför de olika boplatsernas figurinsammansättningar utgörs av respektive totala mängder och antal figuriner per motiv anses inte möjligt att tolka eller bevisa utifrån analysens förutsättningar, men det är däremot av intresse att aspekten är den enda av de tre undersökta som säkert kan härledas till handlingar före figurinernas deponering eller kassering. En viss mängd figuriner, av de olika motiven, har först skapats i en här okänd kontext, och sedan möjligen även brukats i ett sammanhang som nödvändigtvis inte behöver

vara den slutgiltiga fyndkontexten. Därefter kan typen av motiv influerat det mer eller mindre aktiva valet av denna sista kontext, möjligen illustrerat av antropomorferna i Tråsättras gravar, eller de enstaka beläggen för spridning av antropomorfer utanför kulturlagerskontexten i Fräkenrönningen och Jettböle II. Dock skulle detta kräva ett större underlag för att vara en underbyggd tolkning. Samtidigt så kan de relativa mängdförhållandena mellan antropomorfer och zoomorfer diskuteras. Då antropomorferna generellt sett förekommer i större antal än zoomorferna mellan boplatserna, så ter sig det antropomorfa materialet och hanteringen av detta vara lättare att analysera och tolka samband utifrån. Samtidigt lyfter likheterna mellan de mer antropomorfa boplatserna dock möjligheten att det i huvudsak är antropomorferna som bidrar till en förbindelse, sett till ett mer jämförbart bruk av figurinerna, mellan platserna. Detta kan tänkas styrkas av de tidigare nämnda proveniensstudierna som visade på en rörlighet i Tråsättras figurinmaterial, men endast för antropomorferna (Fauvelle et al. 2025), och likaså den upplevda homogeniteten i antropomorfernas utformning (Lindström 2024a:84).

Därigenom kan de undersökta förhållandena mellan *de fyra boplatserna* sammanfattas och tolkas som (1) att den likvärdiga fragmenteringen av antropomorfer och zoomorfer kan vara följden av en likvärdig, eller möjligen normativ, hantering av figurinerna i stort, i deras slutskede och oavsett motiv, (2) att det är på de antropomorft präglade boplatserna som figurinerna deponeras i anknytning till anläggningar, oavsett om dessa tolkas vara vardagliga eller rituella, och gäller då huvudsakligen antropomorfer, samt (3) att den sammantagna hanteringen av figurinerna, utifrån de analyserade aspekterna, är mer jämförbar mellan platser med fler antropomorfer än zoomorfer.

3. Diskussion

Att samförekomsten av antropomorfa och zoomorfa figurer på gropkeramiska boplatser, samt hur dessa hanterats, inte tidigare isolerats och undersökts på egen hand medför att resultaten i denna uppsats bidrar med nya insikter inom fältet. Centrala var de fyra undersökta boplatserna, mellan vilka ett genomgående mönster i hanterandet av figurinerna utifrån samtliga av de tre aspekterna (kvantitet, fragmentering och fyndkontext) inte kunde identifieras, vilket är anmärkningsvärt i sig. Dessa förhållanden är således inte identiska över samtliga figurinmaterial av denna typ, och utgör då inte nödvändigtvis en särskild materialkategori i dessa avseenden. Samtidigt kan det, sett till fragmenteringen och kulturlagerskontexten, tolkas finnas ett delvis delat förhållningssätt, eller jämförbar hantering, av figurer på dessa undersökta boplatser. Sett till mönster och likheter så framträder dock de figurinmaterial med fler antropomorfer än zoomorfer som till viss del egenartade i hur de hanterats, då sambanden mellan dessa framstår vara mer påtagliga. Genom att betrakta materialet i studien ur ett handlingsteoretiskt perspektiv kan inte bara likheter och skillnader mellan hanterandet dessa figurinsammansättningar framhävas, utan även de handlingar som har bidragit till dessa förhållanden.

Hur kan då förhållandena mellan platserna förstås? Medan direkta interaktioner mellan de undersökta boplatserna inte är påvisade, så kan resultaten avseende likheter mellan materialen, i samklang med kunskapen om långväga interaktioner över det gropkeramiska området (Iversen, Philippsen & Persson 2021; Boethius et al. 2024; Fauvelle et al. 2025) och geografiska rörelser av antropomorfa figurer (Brorsson, Lucenius & Stenbäck 2019:62; Björck, Artursson & Lindberg 2020, Bilaga 13; Fauvelle et al. 2025), tolkas ha bredare implikationer för lerfigurinmaterialet genom mer utbredda normer och strukturer avseende utformandet och hanterandet av dessa. Detta bör stämma väl överens med de befintliga uppfattningarna om omfattande utseendemässiga likheter i materialet, särskilt gällande antropomorferna. Vad som då kan lyftas är inte bara till viss del delade föreställningar om hur figurinerna bör hanteras, utan även hur dessa idéer kan skapas, reproduceras och delas genom interaktioner över det figurinförande området. Således kan det även tolkas som att dessa kontakter troligen varit av mindre fientlig karaktär och specifikt involverat antropomorfer, särskilt i och med de mer påtagliga likheterna och rörligheten av dessa motiv. Genom dessa interaktioner kan de även tänkas att de platser som i större grad varit involverade, möjligen exemplifierade av en antropomorf dominans, även varit mer mottagliga och reproducerande

av de mindre allmängiltiga mönster som iaktogs med de anläggningsspecifika fyndkontexterna.

Samtidigt kan den generella utbredningen av lerfiguriner, tillsammans med möjligheten av fragmenteringen som en bredare normativ hantering av nästan samtliga figuriner, tänkas tyda på en mer långvarig och allmängiltig föreställning, då även före antropomorfernas uppkomst. Om zoomorferna är att betrakta som mer av en lokal och stationär angelägenhet (Fauvelle et al. 2025) skulle dessa idéer likväl kunnat reproducerats utan utbyte av själva figurinerna, vilket kanske är bidragande till deras utseendemässiga olikheter. Fragmenteringen behöver dock nödvändigtvis inte beträffa en avsiktlig handling, i vilken utsträckning avsiktlighet nu kan tolkas och förstås, utan kan likaväl vara en följd av användandet, innan figurinen kasserats (Lindström 2024a:131). Med den troliga senare tillkomsten av antropomorfer i materialet (Lindström 2024a:171) förefaller förståelsen av lerfiguriner att bli tudelad, särskilt i och med den generella geografiska fördelningen av antropomorfer och zoomorfer mellan Åland och dagens Sverige. På de tre platserna med dominans av antropomorfer över zoomorfer påträffas figuriner även i anslutning till anläggningar, om än i varierande mängder, men dock endast avseende båda motiven i Tråsättra. Medan det är diskuterbart i vilken utsträckning denna företeelse direkt korrelerar med kompositionen av motiv på respektive plats, så verkar denna företeelse vara unik för de antropomorft dominerade platserna inom studiens ramar. Samtidigt enas allt material i fragmenteringen och den mindre specifika kulturlagerskontexten.

3.1 Materialets och metodens påverkan

Innan vidare implikationer diskuteras är det dock viktigt med ett kritiskt förhållningssätt till valet av metod och material. Medan den gemensamma förekomsten av antropomorfer och zoomorfer är uppsatsens fokusområde, så medför avgränsningen i materialet att de boplatsmaterial som inkluderades (10 eller fler figuriner) är mängdmässigt sett mycket olika. Bland resterande figurinförekomsterna av samma slag varierar det totala antalet figuriner mellan 2 och 14 stycken (se *Tabell 1*). Därigenom är det viktigt att poängtera att resultaten inte kan hävdas vara representativa för dessa platser också, utan vidare undersökning, och hittills endast berör de analyserade. Kanske är de fyra boplatserna särskilda, speciellt avseende figurinmängderna i Tråsättra och Jettböle II. Samtidigt omfattar materialet också ett tidsspänn över hela mellaneneolitikum, något som är svårfrånkomligt i diskussionen om

lerfigurinerna överlag. Medan det är vidare diskuterbart i vilken utsträckning som de analyserade likheterna mellan boplatsernas figurinmaterial beror på relationer däremellan, särskilt då dateringarna avser boplatserna och inte figurinmaterialen i sig, så belyser åtminstone det handlingsteoretiska perspektivet vad som verkar vara ett kontinuerligt handlingssätt över kronologin, som då sträcker sig möjligtvis utöver dessa platser.

Det är också nämnvärt att studien utgått ifrån ett urval av aspekter i figurinmaterialen, vilka utifrån syftesformuleringen antagits vara direkta följder av hur figurinerna hanterats. Särskilt avseende fragmenteringen, vars avsiktlighet är generellt omdiskuterad inom fältet (Götherström, Stenbäck & Storå 2002:63-64; Gill 2003:159; Björck, Artursson & Lindberg 2020:122), kan det ifrågasättas i vilken utsträckning det snarare är bevaringsgraden som reflekteras. Medan ett handlingsteoretiskt perspektiv kan bidra med förståelse för materialet utan behov av att kategorisera fragmenteringen som rituell, vardaglig eller något däremellan, så är det svårt att undkomma möjligheten att åtminstone delar av materialet faktiskt sönderfallit under årtusendena det befunnit sig i marken. Därför kan det anses vara till viss del problematiskt att försöka säkert konstatera i vilken utsträckning figurinerna sönderdelats av mänsklig handling. Dock återstår det faktum att den absoluta majoriteten av lerfigurer påträffats i fragmenterat tillstånd, med endast ett tiotal kompletta förekomster bland de ca 660 fragment som påträffats (Lindström 2024a, Bilaga 1). Detta, tillsammans med observationen av den relativa närheten mellan sammanhörande figurindelar i Tråsättra (Björck, Artursson & Lindberg 2020:122), kan dock resoneras indikera på en möjlighet av att fragmenteringen var någon form av slutgiltig handling eller del av användningen. För både figurinmängderna och fyndkontexterna, och likaså andra aspekter av materialet, kan bevaringsförhållanden också ha inverkan på de tolkningar som görs, men kan anses lättare att härleda till handlingar.

Samtidigt utgår studien från en omdebatterad kategorisering av materialet som påverkar hur datan presenterats, och därigenom analyseras och tolkas. Detta gäller särskilt de figurer som här och allmänt inom fältet beskrivits som zoomorfer och obestämda/övriga, men som enligt Lindström (2024a) kan indelas i betydligt fler kategorier. Medan det står utanför uppsatsens syfte att undersöka de obestämda/övriga figurinernas, samt Lindströms kategoriers, roll i materialet, så medför resultatets betoning på just antropomorfernas dominans att liknande resultat skulle kunna uppnås med utgångspunkt i andra sätt att indela materialet. Detta med grund i den mer uppdelade uppfattningen av de människoliknande figurinerna i relation till resterande motiv (Lindström 2024a:68). Med omfattningen av det obestämda/övriga

materialet och heterogeniteten bland de “zoomorfa” figurinerna i åtanke hade liknande studier kunnat analysera samförekomsten av antropomorfer och *andra figuriner* överlag. Dessa ansamlingar verkar för närvarande trots allt helt sammanfalla med de 12 figurinmaterial med både antropomorfer och zoomorfer (Lindström 2024a, Bilaga 1).

3.2 I relation till resterande figurinmaterial

Hur förhåller sig då de analyserade figurinerna till resterande material? Dels väcker resultaten frågan om hur de analyserade boplatsernas figuriner förhåller sig till andra ansamlingar med den tolkade förekomsten av både antropomorfer och zoomorfer, eller antropomorfer och andra figuriner. Detta eftersom uppsatsen till stor del avser att ge insikt i hur dessa figuriner kan ha hanterats. I nuläget finns kännedomen om 12 boplatser med samförekomst av motiven (Lindström 2024a, Bilaga 1), av vilka de analyserade således utgör en tredjedel. Resterande kombinerade antropomorfa och zoomorfa figurinmaterial har en avsevärt jämnare mängdfördelning sinsemellan, och de lägre kvantiteterna ger också följden att dominansen av ett motiv över ett annat inte är lika framträdande. I särskild kontrast till detta står både Jettböle II och Tråsättras material, vilka inte bara omfattar en ovanligt stor antropomorf dominans, utan likaså omfattar de största figurinkvantiteterna, även i förhållande till det totala gropkeramiska lerfigurinmaterialet (Lindström 2024a:16-18). Samtidigt framstår Tråsättra ytterligare som unikt genom fördelningen av zoomorfer vid anläggningar. Vidare bör detta material kanske därför undersökas som till viss del egenartat. Även om Fräkenrönningen inte visade på en jämförbar antropomorf dominans i hela materialet kunde likheter med Tråsättra i alla fall uttolkas. Resultaten avseende likheterna mellan de antropomorft präglade materialen behöver alltså inte ha en begränsad relevans, utan kan vara värda att undersöka vidare i resterande material.

Medan Fagerviks figuriner uppvisade flest relativa olikheter i analysen så är det det material som är mest likt övriga figurinansamlingar sett till antalet. Samtidigt förefaller materialet vara det enda med både antropomorfer och zoomorfer där zoomorferna faktiskt dominerar, på villkoret att övriga material omfattar en mängd obestämda figuriner som skulle kunna ändra denna fördelning vid ytterligare analys (se *Tabell 1*). Eftersom de fyra undersökta materialen sammantaget förefaller vara relativt olika varandra, och sambanden i resultaten betonar dominansen av antropomorfer snarare än endast dess samförekomst med zoomorfer, så kan det således vara av intresse att vidare undersöka och förstå antropomorferna som särskilda förbindelser i lerfigurinmaterialet.

Samtidigt väcks också frågan om vad i analysen som specifikt angår de platser med både antropomorfer och zoomorfer, och vad som snarare reflekteras i större delar av, eller hela, figurinmaterialet. Avseende fyndkontexterna framträder skillnader, och då beträffande de analyserade platserna med antropomorf dominans. Enligt Lindströms (2024a:115) sammanställning av nästan samtliga figuriners utbredning på respektive boplatz påträffas en majoritet (71,6 %) i kulturlagret. Anmärkningsvärt är att om Tråsättras figuriner, vilka är ovanligt många och ovanligt utspridda över flera olika kontexter (Björck, Artursson & Lindberg 2020:218), exkluderas från denna data så ökar andelen till 93,7 %. Endast ett tjugotal figuriner totalt har då påträffats i övriga kontexter. Bland dessa bör då 6 st av Fräkenrönningens, samt en av Jettböles, figuriner ingå (se *Tabell 4*). Nämnvärt är att kategoriseringen av fyndkontexterna verkar variera något mellan respektive boplatz separata publikationer och Lindströms sammanställning, men den övergripande dominansen av kulturlager som fyndkontext bör bestå.

Slutligen kvarstår motiven i sig. Till viss del kan det sägas att de analyserade boplatsernas figuriner bekräftar uppfattningen om att antropomorferna generellt förekommer i större antal än zoomorferna per lokal (Lindström 2024a:105), relaterat till antalsförhållandena mellan motiven på 3 av de 4 boplatserna. Samtidigt utgör Fagervik ett uppenbart undantag från detta, och Tråsättra, med dess avsevärt stora figurinmaterial, omfattar trots allt den största ansamlingen av zoomorfer (Björck, Artursson & Lindberg 2020:217; Lindström 2024a, Bilaga 1). Därtill kan de kronologiska förhållandena lyftas, särskilt i ljuset av att antropomorferna generellt förknippas med endast MNB, men även samexisterade med zoomorferna (Lindström 2024a:104). Medan de breda dateringarna för boplatser som Fräkenrönningen och Fagervik inte underlättar för tolkningar av samtidighet mellan både lokaler och figuriner, medför åtminstone Fräkenrönningens stratigrafiska förhållanden (Björck 1998:58) exempel på att samexistensen av motiven före MNB är möjlig. Utifrån analysresultaten och den upplevda likheten i det antropomorfa materialet kan det således vara av intresse att vidare undersöka kronologiska förbindelser. För de platser där figurinernas vertikala stratigrafi redogörs antyds det att de ansamlats över en längre tid.

Medan samförekomsten av antropomorfer och zoomorfer nyanserar bilden av de gropkeramiska lerfigurinernas utbredning på det svenska fastlandet, så kvarstår Jettböle som det enda figurinmaterialet på Åland som tolkats innehålla zoomorfa motiv. Med den

övervägande antropomorfa dominansen på ögruppen väcks då frågan om företeelser i antropomorft dominerade material särskilt kan förknippas med relationer till Åland. Teorier om samband med Åland är för Fräkenrönningen och Tråsättra redan befintliga (Björck 1998:57; Björck, Artursson & Lindberg 2020:148), och då särskilt för Tråsättra, både med grund i förekomsten av åländska leror i dess figurinmaterial och upplevda motivmässiga likheter (Fauvelle et al. 2025:6-8; Björck, Artursson & Lindberg 2020:149). Samtidigt nyanseras bilden av interaktioner och figurinernas rörlighet av det antropomorfa fragmentet från Glamilders (Åland) med troligt icke-åländskt ursprung (Brorsson, Lucenius & Stenbäck 2019:62). Med var och en av de 46 figurinförande boplatsernas till synes unika figurinsamlingar i åtanke, samt den generella fördelningen av zoomorfer och antropomorfer mellan dagens Sverige och Åland, återstår ett fortsatt behov av att kartlägga och förstå lokala och regionala konstellationer av figurer genom de mer specifika kontexterna och förbindelserna de ingår i.

3.3 Slutsatser

I analysen och diskussionen av förhållanden mellan fyra groppkeramiska lerfigurinmaterial, avseende dess kvantiteter, fragmentering och fyndkontexter i relation till dess motiv, var avsikten att skapa en vidare förståelse för samförekomsten av antropomorfer och zoomorfer, och förbindelser mellan dessa material. Genom att förstå och vidare diskutera de avsedda aspekterna och analysresultaten utifrån ett handlingsteoretiskt perspektiv så kunde även en tolkning av de undersökta förhållandena presenteras. Avseende frågeställning [1] framkom inget genomgripande mönster mellan samtliga analyserade material i alla aspekter, utan avsåg endast en generell likhet i den nästintill fullständiga fragmenteringen. Sett till likheter mellan materialen, enligt frågeställning [1a], framkom fler motsvarigheter mellan de mer antropomorft än zoomorft präglade materialen, alltså Tråsättra, Fräkenrönningen, och Jettböle II. Detta avsåg då vidare likheter i förekomsten av en andel av huvudsakligen de antropomorfa figurinerna i anknytning till anläggningar, som komplement till fragmenteringen. Samtidigt förefaller dock båda motivtyperna, om dessa tolkas ur ett handlingsteoretiskt perspektiv, att ha hanterats så gott som likvärdigt gällande spridningen i kulturlagret och fragmentering, oavsett i vilket material.

Sett till tolkningen av förhållandena, enligt frågeställning [2], föreslås då dels ett mer övergripande, delat förhållningssätt till hanterandet av figurinerna genom fragmenteringen och den generella spridningen över kulturlagret. Genom de mer specifika likheterna mellan

de antropomorft dominerade materialen lyfts då även sannolikheten för reproduktion och fördelning av de mer specifika handlingssätten genom i viss mån begränsade interaktioner via de rörliga antropomorferna, medan zoomorferna för närvarande fortsatt kan betraktas som lokala angelägenheter. På så sätt kan Fagerviks starkt zoomorft dominerade material ha fått en mer genomsnittlig karaktär i förhållande till den generella bilden av resterande figurinmaterial.

Vidare skulle studier i enlighet med uppsatsens tillvägagångssätt och resultat kunna bidra med en mer nyanserad förståelse av förbindelser och variation i materialet, särskilt i kombination med fortsatta proveniensanalyser av zoomorfa och antropomorfa figurer, samt studier av gropkeramikernas mobilitet och interaktioner. Med det dåtida nyanserade förhållningssättet till antropomorfer och zoomorfer som analyserats betonas vikten av att förstå hanterandet av figurinerna som kontextuellt beroende. Fortsättningsvis kan då även liknande analyser på resterande figurinmaterial göras, likaså avseende ytterligare aspekter såsom utseendemässiga likheter och skillnader, för en bättre insikt i samspelet mellan zoomorfa och antropomorfa figurer, samt figurinmaterialet överlag. Särskilt föreslås då ett fokus på antropomorferna som viktiga för förbindelser i materialet, vilket gör att likartade fortsatta studier inte endast behöver avse samförekomsten av de två motiven inom samma lokal.

Källförteckning

- Almgren, O. (1907). Nordiska stenåldersskulpturer. I *Fornvännen*, 2, s. 113-125.
- Andersson, A-C. (2015). *Bourdieu och Arkeologi: struktur och praxis bland gropkeramiker på Västerbjers, Gotland*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Artursson, M., Björck, N. & Lindberg, K.F. (2023). Seal Hunters, Fishermen and Sea-voyagers. Late Middle Neolithic (2600-2400 cal BC) Maritime Hunter-gatherers in the Baltic Sea Archipelago at Tråsättra, Sweden. I *Journal of Neolithic Archaeology*, 25, s. 89-147.
- Bagge, A. (1938). Stenåldersboplatsen vid Fagervik i Krokeks s:n, Östergötland. Ett preliminärt meddelande. I *Östergötlands fornminnesförenings tidskrift*, s. 151-159.
- Bagge, A. & Kjellmark, K. (1939). *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*. Kungl. Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm: Wahlström och Widstrand.
- Bagge, A. (1951). Fagervik: Ein rückgrat für die periodeneinteilung der ostschwedischen wohnplatz- und bootaxtkulturen aus dem mittelnolithikum. I *Acta Archaeologica*, 12, s. 57-118.
- Berggren, Å., & Nilsson Stutz, L. (2010). Ett utmanat koncept? Ritualbegreppets möte med arkeologin. I Hornborg, A.C. (red.) *Den rituella människan: flervetenskapliga perspektiv*, s.25-52. Linköping: Linköping University Electronic Press
- Björck, N. (1997). New perspectives on the Pitted Ware Culture in Northern Sweden. I Burström, M. & Carlsson, A. (red.) *Current Swedish Archaeology*, 5, s. 19-39.
<https://doi.org/10.37718/CSA.1997.02>
- Björck, N. (1998). *Fräkenrönningen: en "by" för 5000 år sedan : en gropkeramisk boplats : arkeologisk undersökning, E4:an, RAÄ 399, Valbo socken, Gästrikland*. Rapport 1998:14. Gävle: Länsmuseum Gävleborg.
- Björck, N. (2011). De bortglömda - berättelsen om östra Sveriges neolitiska jägare och samlare. I Bratt, P. & Grönwall, R. (red.) *Gropkeramikerna - seminarierapport 2011, nr 6*. s. 11-30. Stockholm, Stockholms läns museum.

- Björck, N., Artursson, M. & Lindberg, K.F. (red.) (2020). *Rapport 2019:40. Arkeologisk undersökning. Stockholms län, Uppland, Österåkers kommun, Österåker socken, Tråsättra 1:14 Österåker 553 (L2013:7729)*. Arkeologerna, Statens historiska museer.
- Boethius, A., Storå, J., Gustavsson, R., & Kielman-Schmitt, M. (2024). Mobility among the stone age island foragers of Jettböle, Åland, investigated through high-resolution strontium isotope ratio analysis. I *Quaternary Science Reviews*, 328.
<https://doi.org/10.1016/j.quascirev.2024.108548>
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brorsson, T., Lucenius, J., & Stenbäck, N. (2019). Changing perspectives: thin section and ICP analysis of Neolithic pottery from the Åland Islands. I Mannermaa, K., Manninen, M.A., Pesonen, P., & Seppänen, L. (red.) *Helsinki Harvest: Proceedings of the 11th Nordic Conference on the Application of Scientific Methods in Archaeology. MASF 7*, Helsinki, s. 48-71.
- Brorsson, T. (2020). *Godsanalys och ICP-analys av gropkeramik från Tråsättra, Åkersberga, Österåker sn., Uppland*. Rapport 129. Höganäs: Kontoret för Keramiska Studier.
- Carlsson, A. (2006). Gropkeramikerna - några inledande ord. I Bratt, P. & Grönwall, R. (red.) *Gropkeramikerna - seminarierapport 2011, nr 6*, s. 5-10. Stockholm: Stockholms läns museum.
- Cederhvarf, B. (1912). Neolitiska lerfigurer från Åland. I *Finska Fornminnesföreningens Tidskrift*, 26, s. 1-17.
- Edenmo et al. (1997). Gropkeramikerna – fanns de? Materiell kultur och ideologisk förändring. I Larsson, M. & Olsson, E. (red.) *Regionalt och interregionalt: stenåldersundersökningar i Syd- och Mellansverige*. s. 135-213. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Fauvelle, M., Horn, C., Alvå, J., & Artursson, M. (2024). Skin boats in Scandinavia? Evaluating the maritime technologies of the Neolithic Pitted Ware Culture. I *Journal of Maritime Archaeology*, 19, s. 489-515.
- Fauvelle, M., Brorsson, T., Artursson, M., Björck, N., & Horn, C. (2025). Maritime exchange during the Middle Neolithic: evidence of trade in ceramic figurines at the Pitted Ware

- Culture site of Tråsättra. I *Journal of Archaeological Science: Reports*, 66, s. 1-13.
<https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2025.105342>
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of a theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Gill, A. (2003). *Stenålder i Mälardalen*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Götherström, A., Stenbäck, N., & Storå, J. (2002). The Jettböle Middle Neolithic site on the Åland islands: human remains, ancient DNA and pottery. I *European Journal of Archaeology*, 5(1), s. 42-68.
- Harris, O.J.T., & Cipolla, C.N. (2017). *Archaeological theory in the new millennium: introducing current perspectives*. New York: Routledge.
- Hodder, I. (1982). *Symbolic and structural archaeology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hodder, I. (1992). *Theory and practice in archaeology*. London: Routledge.
- Iversen, R., Philippsen, B., & Persson, P. (2021). Reconsidering the Pitted Ware chronology: a temporal fixation of the Scandinavian Neolithic hunters, fishers and gatherers. I *Praehistorische Zeitschrift* 96, s. 44-88. <https://doi.org/10.1515/pz-2020-0033>
- Janzon, G.O. (1983). Zoomorphic clay figurines and beads from Ire, Hangvar parish, Gotland. I *Fornvännen*, 78, s. 1-20.
- Larsson, M. (1995). *Fagervik: en klassisk gropkeramisk boplats. Arkeologisk undersökning. RAÄ 23, Krokeks socken, Norrköpings kommun, Östergötland*. Riksantikvarieämbetet UV Linköping 1995:21.
- Lindström, T. (2024a). *Människor, djur och varelser i miniatyr: flertaliga förbindelser i den gropkeramiska kulturen*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Lindström, T. (2024b). Eyeing the beholder: anthropomorphic clay figurines and reciprocal gazing. I *Current Swedish Archaeology*, 32(1), s. 159-181.
<https://doi.org/10.37718/CSA.2024.08>

- Lindström, T. & Solfeldt, E. (2024). Beyond representations: animating figurative imagery in archaeology. I *Current Swedish Archaeology*, 32, s. 131-134.
<https://doi.org/10.37718/CSA.2024.06>
- Lundkvist, A. (2024). *Gropkeramiska lerfiguriner: stumma berättare om en gemensam världsbild*. Kandidatuppsats. Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet.
- Malmer, M. P. (2002). *The Neolithic of South Sweden*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Nunez, M. (1986). Clay figurines from the Åland Islands and mainland Finland. I *Fennoscandia archaeologica*, 3, s. 17-34.
- Olson, C., Björck, N., & Storå, J. (2011). Huts and deposition of refuse at Fräkenrönningen, a Neolithic coastal dwelling site in Eastern Middle Sweden. I *International Journal of Osteoarchaeology*, 21, s. 173-186.
- Robb, J. (2010). Beyond agency. I *World Archaeology*, 42(4), s. 493–520.
- Stenbäck, N. (2003). *Människorna vid havet: platser och keramik på Ålandsöarna perioden 3500-2000 f.Kr.* Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Storå, J. (2000). Sealing and animal husbandry in the Ålandic Middle and Late Neolithic. I *Fennoscandia archaeologica*, 17, s. 57-81.
- Storå, J. (2001). *Reading bones: stone age hunters and seals in the baltic*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Svizzero, S. (2015). Trade, immiserising growth and the long-term neolithisation process of the Pitted Ware Culture. I *Journal of Anthropological Archaeology*, 40, s. 332-339.
- Wyszomirska, B. (1984). *Figurplastik och gravskick hos Nord- och Nordösteuropas neolitiska fångstkulturer*. Diss. Humanistiska fakulteten, Lunds universitet.